

POMOSPOT

Kwartaaluitgave van de Noordelijke Pomologische Vereniging

Uitneembaar:
Poster Zoete
Appelrassen
p. 18+19
A3

2022
Herfst

- › Lunterse zaailingen
- › Gespek met een NPV-lid
- › De boerenboomgaard in Lakerveld
- › De grote bonte specht in de boomgaard
- › en weer veel meer ...

Van de voorzitter

Terwijl ik dit stukje schrijf, is het hoogzomer en zit ik tussen de fruitbomen. Mijn kersen- en abrikozenoogst is klein en de platte perziken groeien bijna niet door de droogte. De appelboom hangt goed vol en er komen ook genoeg kweeperen. Aan het juist en effectief registreren van de ledenadministratie wordt hard gewerkt. De Pomospost zal voortaan direct na verschijning bij iedereen in de brievenbus liggen. Ook de e-mailadressen en telefoonnummers zijn nu bijna allemaal op orde. Het plan voor de vermarkting van het fruit van de leden ligt klaar. Hiervoor hebben we uw e-mailadres nodig, want anders kunnen we u niet goed informeren over de nieuwste ontwikkelingen. In de brief waarin we uw e-mailadres vroegen, stond helaas een foutief e-mailadres van de ledenadministratie. Dit heeft zowel een groot aantal aan mijn adres gerichte mails en telefoontjes opgeleverd als enkele positieve ontwikkelingen, zoals de nieuwe corrector voor Pomospost, Margitta Deiman uit Stadskanaal. Met haar zijn we heel blij.

Om het plan met het fruit van de leden te kunnen uitvoeren, beginnen we met een webshop. Deze uitbreiding van de website is meteen een goede gelegenheid om de website een facelift te geven. Binnenkort kunt u de voortgang van de nieuwe plannen op Facebook zien.

De datum van de algemene ledenvergadering is vastgesteld op zaterdag 8 oktober a.s. De agenda voor deze vergadering kunt u in dit blad vinden, evenals het jaarverslag van de secretaris. De notulen van de alv 2021 zijn afgedrukt in het lentenummer van Pomospost. De andere vergaderstukken kunt u downloaden van de website, www.npv-pomospost.nl bij 'Mijn NPV', of bij de secretaris opvragen, zie het colofon van dit blad voor het adres en het telefoonnummer. Ook worden de stukken tijdens de alv uitgedeeld. Eventuele wijzigingen in de agenda worden bekendgemaakt op de website. Als u de alv wilt bijwonen, wilt u zich dan uiterlijk een week van tevoren aanmelden, e-mail: info@npv-pomospost.nl, in verband met de voorbereiding van de lunch die u aangeboden wordt. Het middagprogramma is bij het ter perse gaan van dit nummer nog niet bekend. Hierover kunt u in september meer informatie vinden op de website.

Over de hele linie hebben we te weinig bestuurders. De oorzaak ligt onder meer in de te rigide splitsing tussen de Fruithof, een stichting, en de NPV, een vereniging. Misschien is dit ook een onderwerp om met elkaar te bespreken op de algemene ledenvergadering.

Op zaterdag 24 september a.s. is er op de Fruithof een Beleidsdag waar we onder andere de aanpak van het fruit van de leden proberen te organiseren. Iedereen is welkom om mee te praten. Aanmelden uiterlijk een week van tevoren is verplicht, anders moet u lunchen met een appeltje uit de boomgaard.

Een plezierige voortzetting van de zomer en graag tot ziens op de algemene ledenvergadering.

Tammo Katuin, Voorzitter
E-mail: voorzitter@npv-pomospost.nl
Tel. 06-3060 7113

Kweeperen

Colofon

Pomospost is een kwartaaluitgave van de Noordelijke Pomologische Vereniging.

Lidmaatschap NPV

U ontvangt de Pomospost bij het lidmaatschap van de NPV. Dit kan op elk moment ingaan. Het lidmaatschap kost € 31,- per jaar. Opzeggen van het lidmaatschap dient voor 1 december per e-mail of brief te worden doorgegeven aan de ledenadministratie. E-mail: Ledenadministratie@npv-pomospost.nl

NPV-bestuur

Voorzitter: Tammo Katuin, Tel.: 06- 3060 7113

E-mail: voorzitter@npv-pomospost.nl

Ledenadministratie: Richard van Dijk

E-mail: ledenadministratie@npv-pomospost.nl

Vice-Voorzitter & Documentatiecentrum:

Marianne van Lienden

E-mail: info@npv-pomospost.nl

Penningmeester: Richard van Dijk

E-mail: penningmeester@npv-pomospost.nl

Tel.: 06- 2263 9281

Leden: Mark Turksma

E-mail: promotie@npv-pomospost.nl

Marien Zeilstra

Teun Kooistra

Contributie en betalingen

IBAN: NL89 INGB 0000 254 692

t.n.v. Noordelijke Pomologische Vereniging

Website: www.npv-pomospost.nl

Webmaster: Bert Koppe

E-mail: beheer@npv-pomospost.nl

Facebook: Bart van Lienden

<https://www.facebook.com/NPVPomologie>

Redactie Pomospost

Eindredactie: Marianne van Lienden

Redactie: Jan Veel

Tekstcorrectie: Margitta Deiman

Vormgeving en opmaak: Bert Koppe

Druk: SchuttersMGZ

Informatie

Stuur uw vraag naar: info@npv-pomospost.nl of mail of bel met de voorzitter, Tammo Katuin, zie colofon.

Uiterste aanleverdata kopij 2022

Winternummer: 17 oktober

In dit nummer

Prinses Marie

6

De grote bonte specht in de boomgaard

28

De boerenboomgaard in Lakerveld

12

Speciale ladders voor de fruitoogst

31

De Lunterse zaailingen

24

En verder ...

- 4 NIEUWS: PERENOOGST 2022
- 9 JAARVERSLAG 2021 NPV
- 10 AGENDA ALV NPV
- 11 NIEUWS VAN DE FRUITHOF
- 18 POSTER ZOETE APPELRASSEN
- 20 AGENDA
- 22 GESPEK MET EEN NPV-LID
- 23 SLUITAPPEL
- 32 OPENBAAR FRUIT
- 34 CREATIEF CULINAIR: RECEPTEN MET PERENHISTORIE

Nieuws & wetenswaardigheden

Perenoogst 2022 blijft naar verwachting onder het Europese potentieel

Congres over peren d.d. 28-30 juni jl.

Het charmante Zalmhuis in Rotterdam was het decor van de 13e editie van Interpera. Het congres heeft tot doel producenten en internationale belanghebbenden uit de sector rond technische en economische thema's bijeen te brengen. Met 110 bezoekers uit 14 verschillende landen spreekt de Nederlandse organiserende partner, Dutch Producers Association (DPA), de koepel voor afzetorganisaties van groenten en fruit) van een succesvol event. In 2023 zal de 14e editie van Interpera plaatsvinden in Spanje, georganiseerd door Afrucat (een samenwerkingsverband van Spaanse fruittelers). Na tientallen jaren van onderzoek is de gemeente Kampen in de herfst van 2021 begonnen met de herinrichting van de Brunneper Bongerd. Het goede nieuws is dat door toedoen van de buurtbewoners het plan voor woningbouw op het terrein is geschrapt, dat in het ontwerp onder andere 46 fruitbomen zijn opgenomen, dat de bijenkasten van de Bijenvereniging Kampen e.o. terugkomen en er een wandelpad wordt aangelegd, waarmee een fruitpark van 1,2 ha ontstaat. Maar er moesten wel tientallen loof- en fruitbomen, waaronder tien zeldzame, oude perenbomen, gekapt worden omdat deze bomen de ophoging van het terrein in verband met de sanering van de vervuilde bodem niet zouden overleven. De NPV adviseert de gemeente bij de rassenkeuze en bemiddelt bij de aanschaf van de fruitbomen.

Onder meer Cindy van Rijswijk van Rabobank en Helwig Schwartau van AMI gingen in op de marktontwikkelingen van peren. Cindy ziet dat de groei is gestabiliseerd en dat de perenmarkt in een fase van stagnatie terechtkomt. Onduidelijk is wat de invloed van de inflatie zal zijn. Cindy verwacht dat in Europa, in navolging van de trend die in de VS al zichtbaar is, de consumentenbestedingen zullen dalen. Zij merkt dat de uitgaven voor groenten en fruit weer naar het niveau van voor de pandemie bewegen en in sommige gevallen zelfs al lager uitpakken. In elk geval gaat Rabobank ervan uit dat de inflatie nog zal aanhouden. Hoewel Cindy constateert dat de peer kampt met een wat suffig imago, heeft de vrucht op het gebied van duurzaamheid en gezondheid wel een positief verhaal te vertellen. "De CO2-voetafdruk van lokaal geteelde peren is erg laag in vergelijking met andere vruchten."

Fruitconsumptie neemt af

Helwig Schwartau van AMI (marktinformatie van de Nederlandse Fruittelers Organisatie) ziet onder meer dat de oorlog in Oekraïne de afzet van peren beïnvloedt en geeft aan dat de afnemende afzet richting Oost-Europa wel nodig is. Daarnaast constateert hij dat de fruitconsumptie sinds afgelopen februari is teruggelopen. Daaruit trekt Helwig de conclusie dat als het volledige Europese perenpotentieel bij de oogst in 2022 wordt vervuld,

geschat op 2,45 miljoen ton, de consumptie niet toereikend zal zijn waardoor de sector een moeilijke markt tegemoet gaat.

Oogst onder potentieel

Onder leiding van Manuel Simon van Afrucat was er een evaluatie van de perenproductie van 2021 en een vooruitblik op die van 2022 door vertegenwoordigers van de belangrijkste Europese productielanden.

Namens Nederland geeft Joop Vernooij aan dat de perenbloei goed is geweest en dat een vroege oogst wordt verwacht bij een normale productie die vergelijkbaar is met 2020. Voor België laat Luc Vanoirbeek weten dat ondanks het moeizame begin van het seizoen door vorst er een kwalitatief goede en normale oogst (naar verwachting 5 procent minder dan 2021) wordt verwacht. Zoals het er

nu naar uitziet, zal de oogst 20 augustus van start gaan. In Italië worden wel meer peren verwacht dan het laagterecord van vorig jaar, meldt Laura Stocchi. Toch ziet zij de neerwaartse productietrend in Italië doorzetten, doordat het totale areaal afneemt. Frankrijk verwacht een vroege perenoogst – een week eerder dan gebruikelijk – maar verder een normale oogst van rond de 140.000 ton, meldt Vincent Guerin. Hij spreekt van een tevredenstellend niveau en ziet dat het areaal aan clubrassen toeneemt.

Namens Portugal laat Rita Marinho weten dat door klimatologische omstandigheden een kleinere maar kwalitatief goede oogst wordt verwacht van rond de 158.000 ton. Daarnaast

zoekt Portugal naar een vervangende markt voor de afzet van peren aan de Braziliaanse markt die is stilgevallen door de toenemende kosten. Tot slot meldt Joan Serentill dat Spanje te maken heeft gehad met vorst waardoor de productie is beïnvloed. Joan spreekt de hoop uit dat de kleinere hoeveelheid zal leiden tot grotere vruchten met een goede afzet.

Moderator Manel stelt vast dat het ernaar uitziet dat de perenoogst 2022 onder het Europese potentieel zal liggen. "We verwachten meer peren dan vorig jaar, maar Spanje, Frankrijk, België en Nederland zullen hun potentieel niet halen waardoor we in Europa onder het potentieel zullen blijven."

Consumenten kennen en promotie

In een interview met dagvoorzitter Marc Wijsman zoomt André Boer (Superunie) in op het belang de consument te kennen en als sector nieuwe momenten om de peer te consumeren te promoten. Als voorbeeld noemt hij een peer in de yoghurt in de morgen, omdat de peer als snack – zoals de vrucht nu vaak bekend staat – minder geschikt is.

Daarnaast was er in het programma aandacht voor:

- de situatie van de Italiaanse perentelers; zij hebben met veel klimatologische uitdagingen te maken.
- de Zuid-Afrikaanse perenproductie
- teelttechnische aspecten
- nieuwe perenrassen
- de bruin gemarmerde schildwants
- de impact van data op de sector
- het belang van zoeken van een hernieuwde verbinding met ons voedsel
- en de belangrijkste zaken die leven in de perensector.

Auteur: Martine van der Wekken, 30-6-2022

Bron: Website AGF

Nieuws & wetenswaardigheden

Boomwaterzakken

De boomwaterzak lijkt een goede (tijdelijke) oplossing voor jonge bomen. Dit is een druppelzak met een inhoud van 75 liter die in 6 tot 10 uur langzaam leeg raakt via kleine gaatjes onderaan de zak, zodat de boom rustig de tijd heeft om het water op te nemen. De zak wordt rondom de stam van de boom aangebracht. Eventueel kan hij om de boompaal gehangen worden. Op deze manier druppelt het water alsnog bij de kluit, maar blijft de stam vrij.

Je gaat zo te werk: je brengt een 'dijkje' aan rondom de (pas geplante) boom en giet eerst veel water op de grond rondom de boom. Breng de zak aan en vul hem. Als het water binnen het dijkje is weggezakt, nog een keer water geven op de grond rondom de boom.

Alleen de zak vullen is niet genoeg en elke dag de zak vullen is ook niet goed. Maximaal twee keer per week veel water geven, dus de waterzak vullen, is beter dan elke dag een klein beetje.

Haal de zak in de herfst/winter periode (na het watergifte-seizoen) weg, zodat de boomstam weer kan herstellen (opdrogen).

In het buitenland, onder andere in Denemarken, worden ze veel gebruikt, en met prima resultaten. Vooral de gemeente gebruikt het bij het opvullen van gaten in rijen van oudere bomen. De jonge bomen krijgen dan vaak meerdere zakken en de gemeente komt een paar maal in de week langs.

De Fruithof heeft enkele zakken aangeschaft waarvan de ervaringen in de helft van de gevallen negatief zijn: of de zak loopt niet leeg of de zak scheurt open. Waarschijnlijk raken de gaatjes verstopt, misschien doordat grondwater gegeven wordt waar zand in zit waardoor de gaatjes dichtslibben. In één geval is de bodem van de zak opengescheurd. De kwaliteit van de boomwaterzak blijkt erg afhankelijk van het merk. Goedkoop is duurkoop... Reacties mogen naar Facebook van NPV of Fruithof.

Tekst en foto: Marianne van Lienden

Bronnen

<https://www.vrt.be/.../het-project-treegators->

<https://www.greenmax.eu/nl/bewatering-aquabag/>

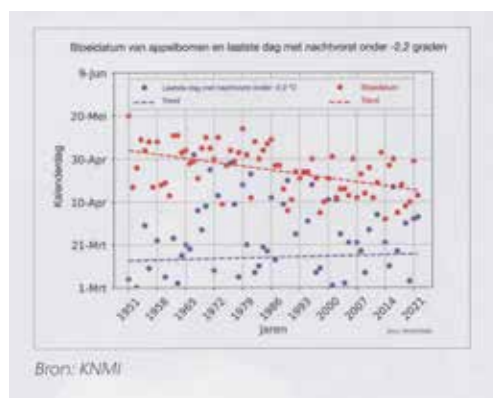

Na 2050 veel minder nachtvorstschade

De kans op nachtvorstschade neemt na 2050 snel af. Aan het eind van deze eeuw zullen Nederlandse appelteelers waarschijnlijk geen last meer hebben van nachtvorstschade, ook al komen de fruitbomen vroeger in bloei. Dat verwacht het KNMI. De reden hiervan is dat de gebieden waar de kou vandaan komt bij nachtvorst sneller opwarmen dan Nederland zelf. In Nederland wordt het koud bij wind uit noordoostelijke streken.

Het KNMI heeft de kans op nachtvorstschade in beeld gebracht in het appelbloei-model. Op basis van de temperatuurmetingen heeft het KNMI de start van de appelbloei vanaf 1951 tot nu berekend. Ook is in het model de schade tijdens nachtvorst uitgerekend. Daarbij is ervan uitgegaan dat bij temperaturen onder -2.2°C aanzienlijke nachtvorstschade optreedt. De figuur toont voor ieder jaar de dag met de laatste nachtvorst onder -2.2°C (in blauw) en de dag waarop de appelbomen gaan bloeien (in rood). De stippellijn laat de trend zien. Te zien is dat een appelboom nu gemiddeld drie weken eerder tot bloei komt dan zeventig jaar geleden. De kans op late nachtvorst is gemiddeld niet of nauwelijks veranderd.

Bron: Fruitteelt, nr. 12, jrg. 112, 17-6-2022, p.5.

Bron: KNMI

Daar plukt u de vruchten van.

Marcel Tross Pomoloog

Advisering in:

- Aanleg en onderhoud
- Boomgaarden en boominspectie
- Vitaliteitsonderzoek
- Bodemanalyse
- Cultuurtechniek

Koeweidensedijk 25, 7161 RJ Neede
E-mail: infopomoloog@gmail.com
Mobiel: 0622 - 33 0626
www.pomoloog.com

De appel Prinses Marie, een Drentse schone. Is zij nog onder ons? Een verdwenen gewaande appel

Onlangs was ik op internet aan het “bladeren” in het tuinbouwtijdschrift Sieboldia, uit de jaren zeventig en tachtig van de negentiende eeuw, toen mijn oog viel op een artikel waarin een pleidooi voor nieuwe Nederlandse appelrassen werd gehouden. Er liep toen al decennia, in veel Europese landen, een discussie over het al dan niet degenereren van oude, reeds lang in omloop zijnde fruitrassen. Een van de voorstanders van de ‘verouderingstheorie’ was prof. Van Mons. Het leidde tot een grootschalige ‘zaiwoede’. Men was zeer gemotiveerd om uit pitten en zelfs door middel van gerichte kruisingen nieuwe “jonge en frisse” fruitsoorten te winnen. Vooral in België werden op deze wijze honderden nieuwe rassen van appel en pruim, maar vooral handperen gewonnen.

Terug naar Sieboldia van januari 1879. In genoemd artikel wordt gewezen op de recent ontstane nieuwe Nederlandse appels. Met name de Princes Marie, Koningin Emma, Gulden Reinet en Calville van Boskoop werden hier ten tonele gebracht. De eerste met vermelding: ‘een appel die waardig gekeurd is, in kleurendruk met beschrijving, in het Tijdschrift van den leeraarskring van België opgenomen te worden.’ Nota bene gezaaid door Sibrand Gratama; dat klinkt Fries! Nou ja, bijna dan.

Gratama werd geboren in Harns (Harlingen) in 1784 en kwam uiteindelijk in Assen terecht waar hij het schopte tot president van het Hooggerechtshof van Drenthe. Hij overleed in 1858 in zijn woonplaats.

Boomkweker A.G.G. Sutherland Rooyaards uit Assen kondigt in bovengenoemd Belgisch tijdschrift aan de nieuwe appel in 1879 in de handel te willen brengen. Hij heeft aan de gemalin van Prins Hendrik der Nederlanden toestemming gevraagd en gekregen om deze vrucht naar haar te mogen noemen, namelijk Prinses Maria. Overigens zijn er diverse varianten van de naam van deze appel in omloop geweest; Princes, Princesse, Prinses en Maria en Marie.

Ogenschijnlijk heeft het nieuwe ras lange tijd weinig belangstelling gekregen. Althans we vinden er niet veel van terug in de vakliteratuur en de catalogi van boomkwekers.

— 321 —

Appel Prinses Maria.

De appel *Prinses Maria*, eene nieuwe soort die aanstaande jaar in den handel zal gebracht worden door M. A. G. G. SUTHERLAND-ROOJAARDS, bloemist en boomkweker te Assen (Holland), werd uit zaad gewonnen door M. SYBRAND GRATAMA, president van het hoog gerechtshof van Drenthe (Nederland).

De moederstam is ongeveer 20 jaren oud.

Ziehier de beschrijving der vrucht :

Schoone ronde vrucht, gewoonlijk hooger dan breed, regelmatig, met weinig uitkomende ribben.

Het oog is klein, half open, met kleine bladachtige verdelingen; het staat in eene ondiepe holte met eenigszins geribben boord.

De vruchsteel is lang (0°02), dun, houtachtig, diep ingeplant.

Het vel is zeer fijn, glanzend, bleekgroen, met de rijpwording in witachtig geel vergaande; langs de zonzijde is het schoon oranje-rood, met enkele bleekbruine stipjes doorzaaid.

Vleesch zeer fijn, zacht, roomwit, tamelijk sappig, zourloet, gesnikerd, zeer aangenaam.

Rijpwording : einde augusti en begin september.

M. SUTHERLAND-ROOJAARDS deelt ons over den boom de volgende toevoegde uitleggingen mede.

Ed. Fysaert.

• De boom groeit zeer kweek, de bast is glad en de vruchten laten zich naar verhouding tamelijk lang bewaren. Van de kanker heeft de boom tot heden niet geleden.

• Door mij is per brief aan H. D. de gemalin van Z. K. H. Prins Hendrik der Nederlanden, vergunning gevraagd haren naam aan deze vrucht te mogen geven. Ik heb van H. D. toestemming bekomen om den appel *Prinses Maria* te noemen.

• A. G. G. Sutherland-Rooyaards. •

De vrucht en de handel

Toen eind 1800, begin 1900 de eerste veilingen werden opgericht kwam onze vrucht weer ‘boven water’. In de veilingberichten zien we haar terug. Onderstaand schema geeft een overzicht van de betrokken veilingen en de jaren van aanbod van de appel Prinses Marie.

Gekleurde plaat en beschrijving van appel Prinses Marie in Tijdschrift over boomteeltkunde etc., 1878, blz 321.

Overzicht aanvoer Prinses Marie op veilingen:

Amsterdam	1933
Apeldoorn	1917
Barendrecht	1924
Bunnik	1923-1933
Culemborg	1917-1938
Geldermalsen	1924-1937
Houten	1920-1934
Olst	1908-1940
Purmerend	1924-1932
Rotterdam	1915
Tiel	1913
Utrecht	1921-1938
Woerden	1924-1936
Z.-H. Eilanden	1936

De aanvoerperiode was van ongeveer half augustus tot half september met uitschieters naar begin oktober. Een enkele keer werden de vruchten al eind juli aangeboden.

Schema prijsvorming appel Prinses Marie

Culemborg, 1931	6 ct/kg	22 aug, vgl grav 7,5-10 ct; kesw1: 9 ct
Olst, 1924	5,5 ct/kg	12 sep, vgl sp zuur 5,5 ct; zure ap div 6 ct/kg
Olst, 1926	17 ct/kg,	12 aug, vgl kruizenet, 16 ct; queen idem
Olst, 1934	4,5-9,5 ct/kg	16 aug, vgl kesw 3,5-6,5 ct; tulp 8,5-13 ct
Olst, 1936	7,5-13 ct/kg	13 aug, vgl kesw, pza, 13 ct; kruizenet 7,5 ct, tulp 11-13 ct
Olst, 1937	6 ct/kg	30 sep, vgl dub bel 5-7,5 ct; g noble 5ct; lunt pr 5-7 ct
Olst, 1937	6,5 ct/kg	21 okt, vgl dub bel 7,5 ct; lunt pr 4,5 ct; cop 7,5 ct
Purmerend, 1924	9-20 ct/kg	11 sep, vgl rtulp; 7-19 ct/kg
Utrecht, 1921	30 ct/kg	28 juli, lager dan andere zomerap
Utrecht, 1938	11-20 ct/kg	1 sep, vgl grav 12-22 ct, grossh 11-20 ct, early vic 9-21 ct; kesw 5-14 ct

Wanneer er een prijs “van-tot” genoteerd is, betekent dit dat het meerdere kwaliteitsklassen behelst.

De prijsvorming wordt uiteraard zeer beïnvloed door economische principes. Vraag en aanbod bepaalt de hoogte van de prijs. Bij krap aanbod worden zelfs de middelmatige fruitrassen goed betaald. In topjaren kunnen kwalitatief mindere vruchten moeilijk wedijveren met de veel gevraagde rassen.

Qua prijsvorming kon Prinses Marie nauwelijks meekomen. Het ras bleef prijstechnisch achter bij andere zomerappels zoals Yellow Transparent. Omdat Prinses Marie rijpt gedurende meerdere weken moest het in de periode september-oktober ook de concurrentie aangaan met herfstappels. Geduchte tegenstanders in deze periode waren Cox's Orange Pippin en Notarisappel.

Incidenteel werden wel eens hoge prijzen uitbetaald. Bijvoorbeeld in Culemborg op 6 augustus 1925 toen de verdiensten hoger waren dan die van Lord Suffield (21 ct), Gravensteiner (18,5 ct) en Keswick Codlin (18-20 ct), namelijk 24 ct/kg. In Geldermalsen op 18 september 1925: 29 ct/kg! Dat is aanmerkelijk hoger dan Gamerensche Zure (25 ct), Woudhuizer extra (25 ct) en Lemoenappel extra (23 ct). Over het algemeen bleven de financiële opbrengsten lager dan die van andere rassen. Hiermee verviel de basis voor de teelt van Prinses Marie.

Over de winner

Mr. Sibrand Gratama was jurist, notaris, burgemeester van Assen en president van het hooggerechtshof van Drenthe (Harns/Harlingen 1784-Assen 1858) 74j. Hij woonde sinds 1808 te Assen. Ed. Pynaert schrijft in 1878 over de moederboom, die toen ongeveer twintig jaar oud zou zijn geweest. Deze informatie is waarschijnlijk afkomstig van boomkweker Sutherland Rooyaards. Omdat Gratama in januari 1858 reeds was overleden, zal het zaaimoment toch op een vroeger tijdstip moeten hebben plaatsgevonden. Anders heeft hij dan de eerste vruchten niet kunnen proeven omdat appelzaailingen doorgaans pas na 7 tot 10 jaar voor het eerst bloeien.

Sibrand Gratama werd vanwege zijn

verdiensten benoemd tot Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw in 1840 en in 1854 tot Commandeur in de Orde van de Eikenkroon.

Over de prinses

Op 24 augustus 1878 trouwde Prins Hendrik van Oranje-Nassau (1820-1879), broer van Koning Willem III, met Prinses Maria van Pruisen (1855-1888). Zij was een dochter van prins Frederik Karel van Pruisen en Maria Anna van Anhalt-Dessau. Helaas heeft het huwelijksgeluk niet lang mogen duren. Prins Hendrik overleed al na vijf maanden in januari 1879 op 58-jarige leeftijd in kasteel Walferdange, zijn residentie als stadhouder van het Groothertogdom Luxemburg. Het huwelijk bleef kinderloos. Na het overlijden van haar man ging prinses Marie in Den Haag wonen.

Weduwe Maria leek in eerste instantie zonder een cent achter te moeten blijven omdat zij en haar echtgenoot niet in gemeenschap van goederen waren getrouwd. Ondanks inspanningen van haar vader een deel van erfenis te verkrijgen, bleef koning Willem III hierin weigeren. Marie kreeg van de koning en diens zuster echter wel een royaal jaargeld toebedeeld. Zij hertrouwde in 1885 met Albert van Saksen-Altenburg (1843-1902). In 1888 overleed ze na slechts drie jaar huwelijk in het kraambed.

Prinses Maria is maar 33 jaar oud geworden.

Bron: Wikipedia

Over de boomkweker

Albertus Godefridus Gerardus Sutherland Rooyaards uit Assen, geboren op Ambon (Nederlands Indië) in 1855; overleden in 1900 te Amsterdam. Hij werd slechts 45 jaar oud. De dubbele achternaam is tot stand gekomen door het combineren van de namen van moeder, Sutherland, en vader, Rooyaards.

In november 1871 was Albert leerling aan de eerste (particuliere) tuinbouwschool van Nederland. Dat was de NV Nederlandsche Tuinbouw-Maatschappij "Linnaeus" gevestigd in huize Frankendael in de Watergraafsmeer. Hij was een klasgenoot van Leonard Springer, de later beroemd geworden vruchtboomkweker en een tijdgenoot van de bekende vruchtboomkweker Galesloot. In 1875 behaalde Sutherland Rooyaards het diploma en mocht zichzelf vanaf toen gediplomeerd tuinbouwkundige noemen.

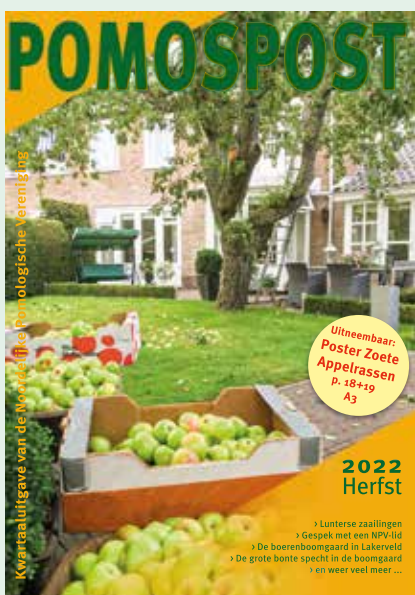
In 1877 begint Sutherland Rooyaards zijn eigen boom- en bloemkwekerij Amboina te Assen. Op een locatie aan de Drentse Hoofdvaart bij de afslag Witterweg. Ik kan me niet aan de indruk onttrekken dat hij op een of andere wijze geholpen is door (afstammelingen van) de familie Gratama. Hiervoor heb ik echter nog geen bewijs kunnen vinden. Het blijft in mijn ogen bijzonder dat een persoon zonder verdere binding met Assen, juist in deze stad zijn eerste bedrijf start.

Sutherland Rooyaards had kennelijk een goede verstandhouding met drukker Van Gorcum eveneens gevestigd in Assen. Zo was hij onder andere sinds 1879 hoofdredacteur van *Floralia*, een algemeen tuinbouwblad, hoofdredacteur van *Avicultura* (vogels) en werkte hij mee aan *Onze Honden*. Het verbaast mij dat iemand met zo'n handicap in staat is een kwekerij de bestieren en daarnaast nog een flinke taak had om drie tijdschriften te redigeren.

In 1893 verkocht hij zijn kwekerij en vertrok naar Amsterdam. Zijn bedrijf had maar 16 jaar bestaan. In zijn nieuwe woonplaats zette hij zich in voor de zwemsport en, veel opvallender, de rijwielsport. Per fiets trok hij door Europa, het Midden-Oosten en Noord-Afrika, waarvan hij verslag deed in o.a. *Het Nieuws van de Dag*, *Eigen Haard*, *De Kampioen* en *Elseviers Weekblad*. Dit onder het pseudoniem Albert de Doove.

Auke Kleefstra
Augustus, 2022

Notarisappels. De boom op de achtergrond en de oogst, Haren, 15-8-2020. Fotografie onbekend.

SPEURDERS GEVRAAGD
Misschien is het nog mogelijk dit ras op te sporen, 143 jaar na introductie. De beste kansen liggen in de regio's waar ze het langst en het meest recent in omloop is geweest. Dat zijn Olst (Ijsselstreek) en Culemborg. Door specifiek daar op zoek te gaan naar historische, vroegrijpende appelrassen bestaat er een kans dat de Prinses Marie alsnog boven water komt. Wie voelt zich geroepen?

De NPV vindt u op Facebook onder *Noordelijke Pomologische Vereniging*.
Of scan de QR-code.

Volg de NPV op Facebook voor actueel nieuws en wetenswaardigheden.

Jaarverslag 2021 van de secretaris

Sinds september 2020 kon het bestuur vanwege de pandemie niet bij elkaar komen, maar in het voorjaar werd besloten weer te vergaderen, met inachtneming van de overheidsmaatregelen tegen verspreiding van COVID-19.

De belangrijkste besprekpunten waren:

- > de uitbreiding met bloedperen van het Internationale Pyrusproject (IPP),
- > het opstappen van de penningmeester,
- > de marketingplannen voor het fruit van de leden, met als doelen reductie van voedselverspilling (valfruit!) en local2local.

Voor de realisering van het laatste besprekpunt zoeken we uit of we gebruik kunnen maken van de pot met subsidiegelden van de Europese Unie bij iedere provincie.

In weerwil van het gedwongen schrappen van veel activiteiten van het IPP, zoals een perendiner in november in Kampen, werkte de voorzitter door aan de verzameling recepten met peren. Er werd een poster samengesteld met dertig Nederlandse stoofperen voor het Internationale Pomologentreffen in november in Regensburg waar hij een lezing over stoofperen zou verzorgen. Helaas werd bovengenoemd seminar vanwege de pandemie afgelast. Wat wel kon doorgaan, was de verhuizing in december van ruim honderd perenbomen van het IPP naar een fruitboomkweker die deze bomen verzorgt, totdat er een definitieve bestemming is gevonden voor de perencollectie. Dit jaar zijn vijftig perenbomen geënt.

Een belangrijke gebeurtenis op het gebied van de pomologie was de DNA-analyse van de collectie appelfrassen van het Centrum voor Genetische Bronnen Nederland (CGN), de Nederlandse genenbank van Wageningen Universiteit (WUR), en andere collectiehouders van het Nederlands Fruitnetwerk (NFN). In totaal ging het om een kleine 700 accessies. Onder andere de NPV- Fruithof collectie historische fruitrassen in Frederiksoord kon meeliften met 90 van de ruim 430 appelaccessies (bomen) in Frederiksoord. De voorzitter en de 2e secretaris verzamelden hiertoe op een zonnige middag in mei de jonge blaadjes van zorgvuldig uitgekozen accessies. De uitkomst van dit onderzoek zal in de vorm van een wetenschappelijk paper of essay in 2022 bij WUR verschijnen.

De Fruithof heeft te kennen gegeven dat zij de collectie wil uitbreiden met tien noordelijke appelvariëteiten en heeft daartoe een bijdrage in de kosten gekregen. In de zomer presenteerde de voorzitter de door hem ontwikkelde nieuwe naambordjes voor fruitbomen. Er is keuze uit twee modellen van roestvrij staal en een rond plaatje. Er kan tekst, een kleurenfoto en/of een QR-code of logo in gegraveerd worden.

In juni overleed Roelf Koning, jarenlang bestuurslid met promotie in zijn takenpakket en de laatste jaren ook vicevoorzitter. Hij was een groot liefhebber van oude fruitrassen en geknipt voor het werven van leden. Met zijn heengaan is jammer genoeg ook het promotieteam ter ziele gegaan. De promotiecaravan

bleef dit jaar in de winterstalling staan en volgend jaar wordt bekeken op welke manier we de vereniging het beste kunnen promoten. Het bestuur herdacht Roelf Koning in de bestuursvergadering van juli en tijdens de algemene ledenvergadering, die werd gehouden op zaterdag 9 oktober in café-restaurant De Tippe in Vledder. Mark Turksma en Richard van Dijk werden door de alv benoemd tot nieuwe bestuursleden. Marianne van Lienden werd unaniem gekozen als vicevoorzitter. 's Middags lichtte de voorzitter de nieuwe projecten toe. Het verenigingsbestuur zelf heeft Richard van Dijk benoemd tot penningmeester.

De Beleidsdag werd vooruitgeschoven naar januari 2022, onder voorbehoud van de maatregelen tegen de verspreiding van COVID-19.

De collectiecommissie NPV-Fruithof die uit Auke Kleefstra, Teun Kooistra en Marianne van Lienden bestaat, is coronaproof bij elkaar gekomen in de buitenlucht om zowel fruit van de collectie in Frederiksoord als van derden te determineren. Willy Hollander versterkt deze commissie sinds oktober. Het verslag van deze commissie zal in Pomospost lente 2022 te lezen zijn.

De redactie van Pomospost bestond uit Marianne van Lienden, eindredactie, en Jan Veel, redactielid. In het voorjaar moest de tekstcorrector wegens gezondheidsredenen stoppen met haar werk, wat de redactie zeer betreunde, omdat zij een uitstekende aanwinst vormde voor de redactie. In de loop van het jaar meldde zich een nieuwe tekstcorrector die in de winter de redactie alweer verliet.

Het bestuur bestond op 1 januari uit vijf leden en op 31 december uit zes leden. Het bestuur vergaderde zes keer. De vereniging telde op 1 januari 2021 739 leden en op 31 december was het ledenaantal ongeveer gelijk. Nieuwe leden meldden zich voornamelijk aan via de website die goed werd bezocht. Facebook was een prima promotiemiddel en vormde een bron van actuele gebeurtenissen en onderwerpen op het gebied van oude fruitrassen.

Marianne van Lienden, 2e secretaris

Foto: Bert Koppe Fotografie.

Uitnodiging voor de algemene ledenvergadering van de NPV

Datum: zaterdag 8 oktober 2022

Plaats: Restaurant De Tippe, Lesturgeonplein 5a, 8381 BX Vledder.

Agenda

9.30 – 10.00 uur Binnenkomst met koffie/thee.

10.00 – 12.30 uur Huishoudelijk gedeelte.

1. Opening en vaststelling agenda.
2. Notulen algemene ledenvergadering op zaterdag 9 oktober 2021. Zie hiervoor Pomospost lente 2022, pagina 9-10.
3. Mededelingen en ingekomen stukken.
4. Jaarverslag 2021 van de secretaris. Zie hiervoor deze Pomospost op pagina 9.
5. Jaarprogramma 2022.
6. Financieel verslag 2021 en begroting 2022 NPV. Verslag kascommissie en benoeming nieuwe kascommissie. Zie voor de financiële stukken de website. *
7. Presentatie financieel verslag 2021 en begroting 2022 Fruithof.
8. Bestuursverkiezing.
Volgens het rooster van aftreden 2021 zijn er geen bestuursleden van wie de termijn afloopt in 2022.
9. Stand van zaken van de lopende projecten.
10. Rondvraag.
11. Sluiting van het huishoudelijke gedeelte.

12.30 – 13.30 uur Pauze

De lunch wordt u aangeboden door de NPV. **

13.30 – 14.30 uur Middagprogramma. ***

* De stukken bij de agendapunten 5 en 6 kun je downloaden van de website www.npv-pomospost.nl bij 'Mijn NPV' vanaf half september of bij de secretaris opvragen, zie het colofon van dit blad voor het adres en telefoonnummer. Bovendien worden de stukken tijdens de ALV uitgedeeld. Eventuele wijzigingen in de agenda worden bekendgemaakt op de website.

** Vriendelijk verzoek je aan te melden voor de alv in verband met de voorbereiding van de lunch.

*** Middagprogramma. Hierover kun je meer informatie vinden op de website.

Nestkastresultaten 2022

Het afgelopen seizoen hebben Jan Vis, Frans van Lieshout en Henk Bergsma de nestkasten in de Fruithof weer gecontroleerd. Het is voor mij, maar ook voor Jan en Frans neem ik aan, steeds weer een feestje om dat te mogen doen. Het gaat niet alleen om de nestkasten, maar ook de “bijvangst” zijn leuk. Opvallend dit jaar was dat we maar weinig “bijvangsten” gezien en gehoord hebben. Bijvoorbeeld geen reeën, geen groene spechten en geen bijzondere vlinders en libellen. Dat wil natuurlijk niet zeggen, dat ze er niet waren!

Van de 85 nestkasten waren er dit jaar 35 bewoond. De bewoners waren dit jaar pimpelmezen, koolmezen en bonte vliegenvangers. Geen ringmussen, boomklevers en spreeuwen, zoals voorheen wel eens gebeurde. Tweede legfels kwamen nauwelijks voor. Bijzonder was ook dat de legfels dit jaar aan de magere kant waren. Kwamen er voorheen regelmatig legfels voor

van 12 eitjes of meer, dit jaar was dit een uitzondering. Er was “slechts” één kast gekraakt door wespen.

Het aantal nestkasten verandert per jaar, ook de plaats waar ze zijn opgehangen wisselt nog wel eens. Daarom is het moeilijk om dit jaar te vergelijken met andere jaren, hoewel ik de indruk heb dat de resultaten minder waren dan andere jaren. Een oorzaak aangeven, blijft ingewikkeld. Zo controleer ik ook nestkasten op “De Eese”, waar de resultaten dit jaar juist beter waren dan vorig jaar.

Tekst en foto's Henk Bergsma

	Aantal broedsels	Totaal aantal eieren	Uitgevlogen jongen
Koolmees	25	198	194
Pimpelmees	9	90	90
Bonte vliegenvanger	1	5	5

Eieren van de bonte vliegenvanger.

Jongen van de Pimpelmees.

Geschiedenis

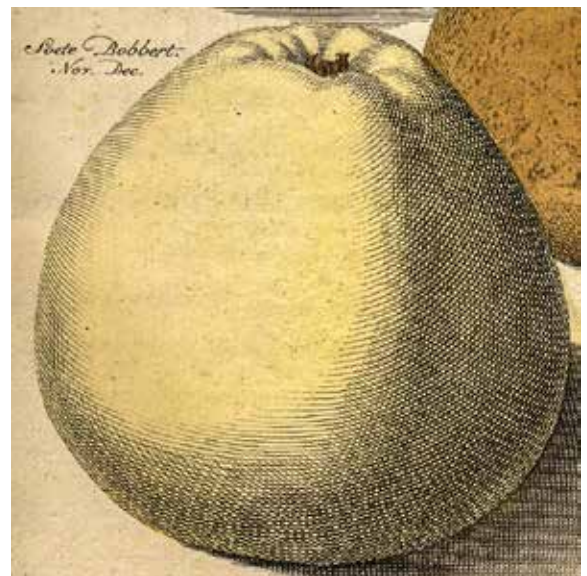
De boerenboomgaard in het dorp Lakerveld

Over Jutteperen, Winterjannen, Heerenperen, perenstukjes en potperen

In de Kroniek van de Vereniging Historisch Lexmond en Hei- en Boeicop schreef Peter de Pater in 2005 en 2006 een tweedelig artikel over de boerenboomgaard in zijn dorp Lakerveld. Deze artikelen zijn met toestemming van deze vereniging overgenomen. De redactie heeft deze samengevoegd, iets ingekort en geredigeerd. Een fragment over de bijzondere fruitladder is er uitgelicht en als afzonderlijke tekst elders in dit blad geplaatst.

De 21e eeuwse Lakerveldse boer moet op zoek gaan naar neveninkomsten om het hoofd boven het wispelturige Lakerveldse waterpeil te houden. Zorgboerderijen, boerengolfbanen en agro-toerisme behoren tot de mogelijkheden. Dit laatste met een grote aaibaarheidsfactor graag, want een lammetje aaien voor een euro is natuurlijk veel aardiger dan voor hetzelfde bedrag een schuur met tienduizend kippen bekijken. Een andere optie van nevenactiviteit is natuurbeheer met diverse kansen, zoals slootkantbeheer, maaiovereenkomsten per datum, mozaïekmaaien, bemestingsvermindering, beweidingsovereenkomsten per datum, weidevogelbescherming of combinaties hiervan. Gezien deze ontwikkelingen is het goed om eens een verhaal te schrijven over een belangrijke neveninkomst van de Lakerveldse boer in vroegere tijden: de fruitteelt. Tot ca. 1970 werd menige Lakerveldse boerderij omringd door een boomgaard. Deze boomgaardjes leverden goed geld op. Sommige Lakerveldse huurboeren betaalden hun huur uit de opbrengst van de fruitteelt. Misschien hadden ze een vooruitziende blik? Niet alle geld komt uit de uier van één koe en niet alle eieren liggen onder één kip. Neveninkomsten waren en zijn welkom. Ook wat de fruitteelt betrof deden de boeren aan risicospreiding, om maar eens een term uit de beleggingswereld te gebruiken. Negentien rassen stonden in de jaren 1960-1975 rond mijn woonadres. Om vast in de stemming te komen, volgen ze hier:

- Clapp's Favorite
- Gieser Wildeman
- Williams Duchesse
- Beurré Hardy
- Léqipont (Charneux)
- Goudrenet (Rood)
- Goudrenet (Geel)
- Zoete Dopper
(als Zoete Bobbert door Knoop in 1758 beschreven)
- Groninger Kroon
- Brederode
- Yellow Transparent
- Golden Delicious
- Sterappel
- Maagdepeer
- Conference
- St. Remy
- Pondspeer
- Nouveau Poiteau
- James Grieve

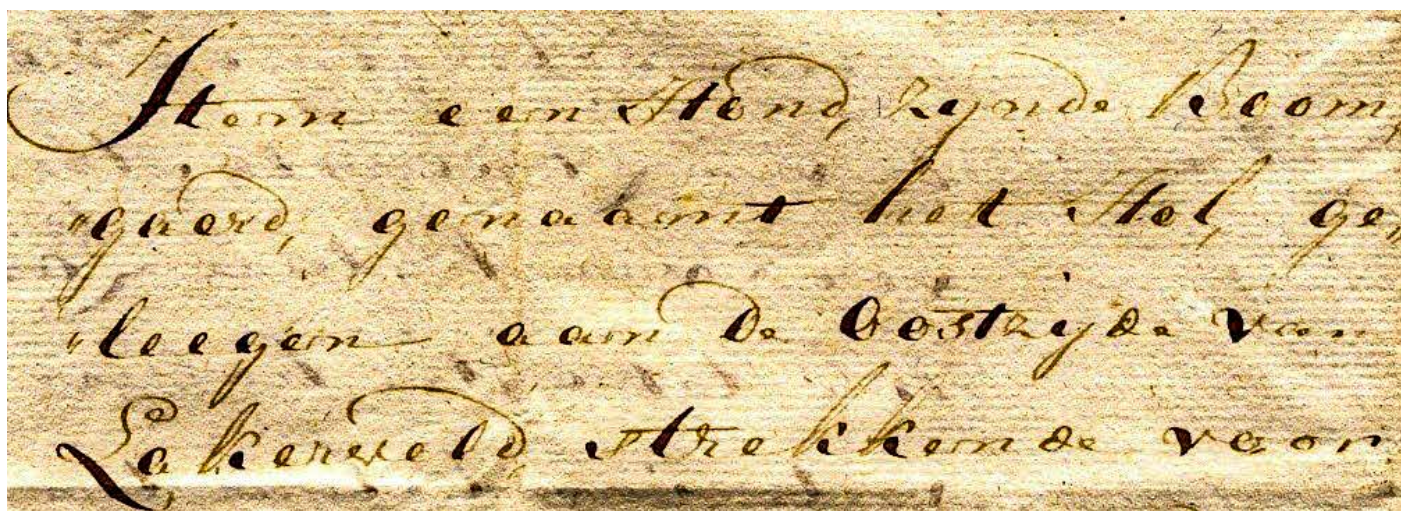
Zoete Bobbert bij Knoop (1758).

Een goede fruitoogst in de jaren zestig van de vorige eeuw leverde op dit adres 6000 kilo fruit op. Door de schaalvergroting in de jaren zeventig zaten de veilingen niet meer te wachten op appeltjes en peertjes van de kleine boertjes in Lakerveld. Daarmee verdween niet alleen een geldbron, maar raakten de boerenboomgaarden ook in verval, waarmee ook een gedeelte van het Lakerveldse landschap verloren ging. Ook voor de Lexmondse bodedienst Chaigneau, hier gewoon Sino geheten, die in de loop der jaren nogal wat Lakervelds boerenfruit naar de Utrechtse veiling had gereden, was dit het einde van een tijdperk.

Een andere reden om dit verhaal te schrijven is mijn gevoel dat de nog steeds bestaande oude Lakerveldse fruitbomen een stukje Lakerveldse geschiedenis zijn.

Historie

De oudste bij mij bekende vermelding dat er sprake was van fruitteelt in Lakerveld dateert uit 1799. In die periode was er al duidelijk sprake van fruitteelt op grotere schaal langs de Lekdijk, bijvoorbeeld op Achthoven. De gronden daar waren ook geschikter voor fruitbomen dan de Lakerveldse veengrond. Met wat uitweidingen naar Lexmond zal ik me in dit verhaal voor het grootste gedeelte beperken tot de Lakerveldse boerenboomgaard. Wie gaat er ooit een verhaal schrijven over de Kortenhoevense en Helsdingse kersenteelt?

De tekst uit een acte van 1799:

“zijnde Boomgaard, genaamt het Hol, geleegeen aan de Oostzijde van strekkende voor”.

Hier volgt de tekst uit een acte van 1799, waarin sprake is van het bestaan van een boomgaard op Lakerveld-Oost.

Zeer opmerkelijk is het feit dat dit perceel anno 2005 weer boomgaard is. Het is eigendom van M. van Dijk & Zn. Thans staan er onder andere Conference en Elstar. In 1799 zullen dit andere rassen geweest zijn. Perenrassen die al voor 1800 vermeld worden, zijn: Juttepeer, Kleipeer (Winterjan) en Pondspeer. Heel oude appelfrassen waren de Jasappel en de Benderzoet. Een eerste impuls kreeg de Lakerveldse fruitteelt in het midden van de 19e eeuw. Het was afgelopen met de hennep en veel van die voormalige hennepakkertjes werden voorzien van fruitbomen. Aanvankelijk waren deze aangeplant met kersen en pruimen voor eigen gebruik, maar vooral met (zoete) appels en peren. Aangezien de kersen- en pruimenteelt in Lakerveld nooit echt belangrijk is geweest, beperk ik me tot de appels en peren.

De Lakerveldse boeren volgden de landelijke trend waarin aan het eind van de 19e eeuw de beroepsmatige fruitteelt al beperkte wetenschappelijke vormen had aangenomen. Dit laatste proces werd ondersteund door de Hollandsche Maatschappij van Landbouw (opgericht in 1847) en de Nederlandsche Pomologische Vereeniging (opgericht in 1898). Absolute toppers van appels en peren waren rond 1900 onder andere diverse rassen Beurré, Doyenné du Comice (handperen, red.), Goudrenette (toen Renette geheten), diverse soorten Bellefleur, Sterappel (ook rond 1995 nog zeer waardevol: tien gulden per kilo was geen uitzondering in dat jaar) en veel zoete appelfrassen en de lekkerste handpeer Williams Duchess. Welke lezer(es) deze nog verbouwt, wil ik vragen onmiddellijk contact op te nemen met de schrijver. In mijn jeugd hadden we een boom van dit ras. Ik weet nog precies waar hij stond en ook hoe snel hij leeg was. Tegenwoordig zijn de Triomphe de Vienne, de Doyenné du Comice en de Conference dé handperen, maar alle drie zijn het flauwe peertjes vergeleken met de Williams Duchess. Smaken kunnen natuurlijk verschillen: in de eerste helft van de 20e eeuw was de mijns inziens oneetbare Maagdepeer, met zijn bruine kleur en witte spikkels, zeer gewild bij de Engelsen en die werd dus ook in Lakerveld aangeplant. Nu schijnen de Engelsen volgens sommige Franse politici toch al

een rare smaak te hebben. Trouwens, veel fruitnamen zijn Frans. Dit had ook zijn mooie kanten, veel van die Franse namen waren natuurlijk niet uit te spreken voor de Lakervelders. Dit is absoluut geen waardeoordeel, ik gebruik de Lakerveldse namen zelf ook. Ik ga geen Lakerveldse fruitteler opbellen met de woorden: “Heeft u voor mij tien kilo Doyenné du Comice?”

Hieronder volgen een aantal voorbeelden:

• St. Remy	Sinteremie
• Doyenné du Comice	Komiezen
• Précoce de Trévoux	Prekozen
• Clapp's Favorite	Klapsenieten
• Conference	Konferenten
• Cox's Orange Pippin	Kokse
• Nouveau Poiteau	Novepeto's ofwel Open en Toe
• Triomphe de Vienne	Triumfen

Williams Duchess.

Zoals eerder vermeld, werd veel fruit geteeld voor eigen gebruik. Veel soorten stooferen werden geweekt. Nu was het ene soort daarvoor beter geschikt dan het andere. De ene peer deed het beter in de (weck)pot dan een andere. Lexmond had zijn kenners: "een buitengewoon geschikte peer voor de pot", schijnt een Lexmonder eens gesproken te hebben. De naam potperen leeft nog steeds voort. Behalve wecken werd ook een gedeelte van de fruitoogst gebruikt om te drogen. Misschien klinkt dit vreemd. Maar vooral veel zoete appelfrassen waren erg geliefd om in stukjes te snijden en daarna te laten drogen bij de lokale bakkers. Sommige boeren deden dit ook zelf, in ovens of

bovenop kachels, met als ondergrond dubbelwandig papier, zoals dat vroeger in fruitkisten werd gebruikt. De Lakerveldse boeren vonden later een goed adres op de Meerkerkse melkfabriek om hun fruit te laten drogen. De kwaliteit van het gedroogde fruit ging hierdoor met sprongen vooruit. Deze gedroogde appeltjes en soms peertjes waren een delicatessen en werden soms onder slaaptijd gejat door 'de keinders'. Nu straft elk 'kwaad' zichzelf: sommige kinderen werden voor schooltijd enigszins ziek in bed aangetroffen, of moeder trof tijdens het opmaken van de bedden nog wat achtergebleven stukjes aan. Een Lakerveldse familie, op wie ik in het paardenverhaal nog zal terugkomen, dankt trouwens haar bijnaam aan het feit dat ze als kinderen de weg naar de Lexmondse school al kauwend op zelf gedroogde peertjes aflegden.

Fruitteelt tussen 1930 en 1950

Het meest bijzondere fruitjaar uit de geschiedenis was volgens mij 1932. Het was het dieptepunt van de crisisjaren, maar de fruitprijzen waren opmerkelijk hoog. De peer was eind 1932 een duur product geworden. Een oorzaak hiervan is niet duidelijk aan te geven. In 1931 werd het fruit geteisterd door een luizenplaag, die onderschat werd. Door het spuiten met carbolineum leverde 1932 toch nog een aardige fruitoogst op.

Als ik nadenk over deze hoge prijs van peren, moet ik merkwaardige conclusies trekken. Een goed nuchter kalf (prijs 8 gulden), bracht net zo veel op als 20 kilo Doyenné du Comice. Ik zie het al voor me: 10 kisten peren ruilen tegen 10 kalveren. (Ik weet ook wel dat er in oktober 1932 geen boer 10 nuchtere kalveren had, maar het idee is duidelijk.) De volgende: een kilo varkensvlees leverde net zoveel op als een kilo Légipont(peren). Nou ja, smaken verschillen. De Lakerveldse boer die in 1932 fruit had, kwam dus redelijk goed uit de crisisjaren. Dit feit had nog een ander gevolg: na 1932 werden er door de Lakerveldse boeren veel fruitbomen aangeplant, ook rond het woonhuis; de meeste bomen hiervan zijn inmiddels verdwenen. Op onder andere Lakerveld 187 en Lakerveld 137 zijn ze nog terug te vinden.

Lakerveld 187, met links de boomgaard.

Jaren later zouden de boeren daar letterlijk en figuurlijk de vruchten van plukken. Tevens zagen de Lakerveldse boeren in dat het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen onvermijdelijk was. Anno 2005

zijn veel van deze middelen streng verboden, omdat het vergif schadelijk is voor mens en dier. Desondanks bereikte de Lexmondse fruitteeler en spuitser Ernst Spek een hoge leeftijd. Dit gold tevens voor een vriend van mijn grootouders, Ot Bos uit Noordoos. Hij voorzag de boomgaard op Lakerveld 252 van het nodige gif en door het spuiten met Endosulfan ook van de nodige dode vis (in de sloot om de boomgaard, red.). Op 88-jarige leeftijd kwam hij per auto (Simca) mijn grootouders bezoeken.

In 1936 gaf de veiling van Geldermalsen de volgende top 14 aan voor appel en perenrassen:

Appelen	Peren
1. Yellow Transparent	1. Précose de Trévoux
2. Beauty of Bath	2. Clapp's Favorite
3. Bloemézoet	3. Conference
4. Early Victoria	4. Franse Wijnpeer
5. Transparente de Croncels	5. Zwijndrechtse Wijnpeer
6. Notarisappel	6. Juttepeer
7. Manks Codlin	7. Triomphe De Vienne
8. Sterappel	8. Bonne Louise d'Avranches
9. Cox's Orange Pippin	9. Doyenné de Comice
10. Dubbele Benderzoet	10. Légipont
11. Engelse Bellefleur	11. Gieser Wildeman
12. Zoete Ermgaarde	12. Kleipeer of Winterjan
13. Zigeunerin	13. Brederode
14. Goudrenet	14. Groene Fop

Veel van deze soorten zijn verdwenen; maar in de beleving van onze oudere lezers/lezeressen zijn ze nog springlevend.

Omdat de fruitteelt in Lexmond en Lakerveld belangrijk was, werden er op Lexmond kort na de oorlog cursussen gegeven (tuinbouw cursussen geheten). Menig Lakerveldse boerenzoon keerde terug in de schoolbanken die hij ooit met grote vreugde vaarwel had gezegd. Onder hen bevond zich mijn vader. Volgens een aantal bronnen waren er niet voldoende gekwalificeerde leraren. Op Lexmond gaf meester Willem Karel Haafkens de cursussen (deze legendarische Lexmonder was volgens mij ook op dit gebied goed bij de les) en meester Henk de Haan (niet te verwarren met de bekende 'Termeise Meester'). Meester De Haan gaf een les in enten, d.w.z. het telen van een soort op de onderstam van een ander soort. De leerlingen waren niet echt gemotiveerd. Van het uitgereikte materiaal, entstokken en raffia, werden pijl en boog gefabriceerd en het bord van meester De Haan onder vuur genomen. Desondanks mocht ook mijn vader een diploma in ontvangst nemen.

Diploma van de Algemeenen Tuinbouwcursus in 1926.

Op 16 oktober 1959 vermeldde de Schoonhovensche Courant de volgende prijzen (zie foto). En die waren goed. Menige Lakerveldse boer heeft hiervan geprofiteerd. Voorbeeld: f 0,96 voor een kilo Doyenné du Comice was in 1959 goudgeld.

COOPERATIEVE CENTRALE VEILING G.A. GORINCHEM

De noteringen waren op 16 oktober. Appelen: bellefleur brabantse 19—28; bramley's seedling 19; cox's orange pippin 48—66, 18—38; dubbele bellefleur 25; glorie van holland 36—43, 18—26; goudreinet 31—43, 15—30; groeninger kroon 25—37; jonathan 40—51, 15—29; latxon's superbe 31—41, 15—26; lemoenappel 26—36; lombarts calville 34—40; notarisappel 34; sterappel 31—41; zoete campagner 32; Peren: heurré clairgeau 29—35; bredero 23—28; doyenné du comice 96; gieser wildeman 24—36; kleipeer 21—23, 11—17; legipond 31—43, 21; st. remy 17—27, 13; ijsbout 18—28; zwijndechtse wijnpeer 22—32, 18.

Veilingbericht.

Bron: Schoonhovensche Courant d.d. 16 oktober 1959

Ik vind dit net als de fruitprijzen uit 1932 een mooi stuk, omdat er zoveel rassen in vermeld worden. Wie tegenwoordig de veilingprijzen leest, stuit op het volgende:

Appelen	Peren
> Cox's Orange Pippin	> Bonne Louise
> Elan	> d'Avran-
> Elstar	ches
> Golden Delicious	> Conference
> Jonagold	> Doyenné de Comice
> Rode Boskoop	> Gieser Wildeman
	> Léqipont
	> Saint Remy

Bron: Agrarisch Dagblad van 1 oktober 2005.

En dat is het dan, menige Lakerveldse boerenboomgaard had in het verleden meer rassen in de aanbieding.

Een ander kenmerk van de fruitteelt dat historisch gezien het vermelden waard is, was het zgn. klokerrecht. Dit betekende dat na de fruitoogst de arme medemens elke boomgaard mocht betreden om het overgebleven fruit te plukken. Dit past in een heel oude traditie. Vroeger bestond het zogenaamde St. Catharijne melken op 25 november. Op deze datum mocht ieder arm mens de koeien van de boeren melken. Helaas, op 25 november zijn er geen melkoeien meer aanwezig in de Lakerveldse polder. Voor onze bijbelvaste lezers wil ik het boek Ruth vermelden. Hierin is al duidelijk sprake van een soortgelijk recht na de graanoogst.

Anekdoten

Lakerveld heeft zijn fantastische verhalen over het verleden. Dit geldt ook voor de fruitteelt. Hier komen er weer twee uit de bijna onuitputtelijke bron Adriaan van Vliet. Hij woonde op Lakerveld 187 en bezat een boomgaard langs de Lakerveldse Vliet. Dit was 3 km varen met de schouw. Om de nieuwsgierige

Lakerveldse boeren voor de gek te houden, zette hij lege kisten onder in de schouw en stapelde daarop volle kisten. De Lakerveldse boeren, die over de brugleuning hingen, waren onder de indruk van de fruitoogst van Van Vliet. Doordat die appels en peren goed aan de prijs waren, stuurde Adriaan ook het gevallen fruit naar de veiling. Hij werd hierop aangesproken: "Luister eens Van Vliet", sprak de transporteur, "Al die appels van jou vallen van de boom, stuiten op elkaar, dit levert allemaal 'dutsen' (Lakervelds voor deukjes en blauwe plekken) op en ze zijn niet te verkopen". "Onjuist", sprak Adriaan, "Die appels van mij liggen netjes naast elkaar".

In mijn jeugd hadden we geen game boys, geen spelcomputers, geen DVD, geen game cube etc., ons speelgoed kwam voor een groot gedeelte uit de natuur. Iets moois was het volgende: je pakte een wilgenstok van ca. 1.20 meter en je sleep daar een mooi puntje aan. Op dit puntje zette je een jonge, harde peer, de stoofpeer Brederode was daar buitengewoon geschikt voor. Met de juiste zwaai-techniek kon je zo'n peer 80 meter ver gooien. Vanachter een heg en de populieren langs het Merwedekanaal op Lakerveld-Oost bestookten we zo vissers aan de overkant van het kanaal, die geen idee hadden waar al die rare plonzen vandaan kwamen. Hun taalgebruik zal ik niet vermelden.

Oude fruitbomen bleven

In het Lakerveldse landschap zijn ondanks alles nog steeds talloze oude fruitrassen terug te vinden. Als de Lek en Huijbert Kroniek ooit in kleur uitgegeven wordt, zou dit een mooie reportage kunnen opleveren. Als voorschot hierbij drie van die oude bomen (zie foto's).

Oude Brabantse Bellefleur.

Oude Pondspeer.

Oude Winterbergamotte.

Dit is slechts een kleine selectie, want er bestaan nog veel meer oude fruitbomen. Schrijver heeft opnieuw gemerkt hoeveel kennis er onder onze ouderen zit. Veel oudere Lexmonders en Lakervelders wisten mij te vertellen welke fruitbomen ooit op hun erf of in hun boomgaard stonden, op welke plaats deze stonden en vooral welke er nog steeds staan. Deze vissende en jagende boerenzoon houdt zich aanbevelen voor nieuwe gegevens over nog steeds bestaande oude fruitbomen in Lakerveld. Bij leven en welzijn krijgt dit artikel sowieso een vervolg. Dan wordt u niet per wilgenstok, maar schriftelijk bekogeld met: Dirkjesperen, Oomskinderen, Bramley's Seedling, Groninger Kroon, Notarisappel, Pippelingen en Roem van Vianen om maar iets te noemen uit de Lakerveldse geschiedenis die zo terug te vinden is. Mooi gebied, die Lakerveldse polder.

P.S. Ik weet dat ik sommige fruitnamen op verschillende manieren gespeld heb, maar dat gebeurde in mijn bronnen ook.

Vervolg op bovenstaand artikel

Dit vervolg is een reactie op alle aanvullende gegevens die ik heb gekregen naar aanleiding van dit artikel.

In ons buurtschap blijken nog meer oude fruitbomen aanwezig te zijn, dan schrijver dezes vermoed had. We moeten ons realiseren, dat sommige van deze bomen de oorlog nog hebben meegemaakt.

De geschiedenis ligt in Lakerveld voor het oprapen. Daarom hierbij zomaar weer een stukje historische grond, met alles in zich.

Het gebied bevindt zich tegenover Lakerveld 143, genaamd 'De Witte Brug'. Dit kleine stukje boomgaard is thans eigendom van het Hoogheemraadschap. Het wordt aan de oostzijde begrensd door de zogenaamde Ouden Dijk, d.w.z. de oorspronkelijke loop van de Lakerveldse weg. Op dit stukje grond staan drie oude fruitbomen: een versleten Goudrenet, maar daarbij twee springlevende oude rassen: de Zoete Bloemée en de Bramley's Seedling, ook bekend onder de naam Triomphe de Kiel. Laat het Hoogheemraadschap ze maar springlevend houden!

Oude boomgaard in Lakerveld.

Oude Sterappelboom.

Het is natuurlijk onmogelijk om foto's van alle nog bestaande Lakerveldse oude fruitbomen in de Lek en Huibert Kroniek te publiceren. Bovendien zegt zo'n zwart-wit foto weinig. Als dat voor één boom geldt, is het wel de Sterappel: felrode appels en onderin felgroene. Mede door de medewerking van onze lezers zijn mij inmiddels veel van deze oude bomen bekend. Misschien kan het geen kwaad om deze bomen op hun ouden dag op één na allemaal

Oude appelboom Roem van Vianen.

met rust te laten. Ik doe dit dan ook. Die ene uitzondering op de foto: de Roem van Vianen, ook wel Viaans Roem geheten.

Over de oorsprong van deze naam kan men filosoferen. Interessant blijft het feit, dat deze boom zich bevindt in een gebied waar de Van Brederodes uit Vianen (ca. 1550) een buitenverblijf hadden. Nu ik toch bezig ben: het perenras Brederode heeft niets met Vianen te maken. De naam komt uit Brabant: "Da benne van die breee rooie". Dit verhaal geldt ook voor één van de oudst bekende appelrassen: de Benderzoet; "ik bin d'r zoet".

Een appelras dat in Lakerveld nog tamelijk veel aangetroffen wordt, is de Notarisappel. Deze appel werd ontwikkeld door notaris J.H.Th. van der Ham uit Lunteren rond 1890. Een ander ras dat een interessante naam heeft is de Oomskinderpeer, alhier Kruidenierspeer geheten. Deze peer werd ooit gepromoot door de familie Kruidenier. Om de spraakverwarring compleet te maken het volgende: in Lakerveld bevindt zich nog steeds de Kleipeer, ook wel Winterjan, Wintersuikerpeer, Steenjut, Kievitspeer, Spekpeer, Weldrager en Mandjespeer genoemd.

Andere rassen die hier nog 'springlevend' zijn, zijn onder andere de Dirkjespeer, Groninger Kroon, Fransche Wijnpeer, Nouveau Poiteau, Maagdepeer, Noord-Hollandsche Suikerpeer en Comtesse de Paris. De laatste is een leiboom, d.w.z. een boom die over het algemeen aan de zuidkant van de boerderij werd gepoot waarna de takken langs de muur van de boerderij werden geleid. Door de zuidkant en de warmte die de muur door het zonlicht teruggaf, groeide dit fruit zeer goed.

De Bergamot

Een perensoort die na mijn verhaal 'De Boerenboomgaard' een eigen leven is gaan leiden, is de 'Bergamot'. (Waarschijnlijk is de Winterbergamotte bedoeld, daar zijn twee typen van: een kortstelige en een langstelige, red).

Behalve op Lakerveld 137 bleken er nog meer bomen van dit ras voor te komen in het Lexmondse. De Bergamot blijkt een stoofpeer met mogelijkheden. Een oplettende lezer kwam in een blad (Grondig Bekeken, Lek en Merwestreek, Afd. 11, 20e jaargang no.2, juni 2005) een 19e-eeuws recept tegen. Hier volgt het volledige recept:

Bergamotjes in brandewijn

Voor 4 lb peeren neemt men 1 flesch Brandewijn 1/2 lb witte suiker, doet de vruchten en suiker in een keulsche pot, bint dezelve met een blaas toe, dan in een ketel met koud water en hooi over gehangen ruim een kwartier uurs laten koken. De peeren moeten geschilt worden.

Een kookteam van hetzelfde blad testte het recept en kwam tot de volgende conclusie: "Dat kookproces met hooi hebben we maar achterwege gelaten, want we konden niet aan die blaas komen. Aangezien het bij het voorkoken al erg goed smaakte, hebben we een ruime hoeveelheid aangehouden en uiteindelijk de avond tevoren zo'n 5 zakken peertjes (ongeveer 55 stuks) geschild en opgezet met een fles brandewijn, een kaneelstokje en 200 gram suiker en laten koken tot deze gaar waren. Tussendoor even roeren, anders zijn alleen de onderste peertjes gaar. De peertjes worden koud geserveerd."

NB: Een lb. is een pond. En met een blaas wordt een varkensblaas bedoeld. Na de huisslachting vroeger was dit een voorwerp dat voor diverse doeleinden geschikt was, zelfs als voetbal. En stoofpeertjes werden volgens mijn traditie meestal koud uit de kelder dan wel uit de koelkast gehaald. In veel wildgerechten worden ze warm geserveerd, maar mijn smaak is het nooit geweest.

Nu maar afwachten hoe het met Joost van Iperen zijn brandewijnverkoop gaat en met het klokeren van Bergamotten. Deze peer houdt het lang uit aan de boom. Vorig jaar plukte ik er een aantal op 25 november. Die Bergamot lijkt misschien uit een ver verleden te komen, maar in een herdruk van het boekje 'Kwaliteits- en Sorteringsvoorschriften FRUIT' uit 1972 kwam ik dit ras weer tegen. De originele versie van dit boekje dateert uit 1959.

Winterbergamotte (Bergamotte d'Hyver) bij Knoop (1758).

Merkwaardig

Ooit werd er subsidie verleend aan fruittelers om al die oude hoogstambomen te vervangen door lage bomen. Minder arbeidsintensief en natuurlijk weer een deel van schaalvergroting. Later werd het inplanten en het

in stand houden van die oude fruitrassen een onderdeel van natuurbeheer. We moeten dit als liefhebberij en hobby beschouwen, want als je bij de lokale supermarkt voor het bedrag van 39 eurocent een pot appelmoes kunt kopen, ben je als Lakerveldse boer wel gek om in die oude onbespoten fruitbomen te klimmen, om de appels na het plukken om te zetten in appelmoes, en de peren in stoofpeertjes. Maar sommige bewoners doen dit nog steeds. En ik hoor daarbij.

Ten slotte

Ondanks alles zijn er de laatste jaren rondom Lakerveldse boerderijen talloze nieuwe boompjes van deze oude rassen ingeplant. Een aantal hiervan wil ik toch vermelden: Jasappel, Sterappel, Lemoenappel, Groninger Kroon, Notarisappel, Brederode, Goudrenet, Noord-Hollandsche Suikerpeer enzovoort.

Voordat sommige van deze bomen met 40 sporten geplukt zullen worden, zal het oude spreekwoord gelden: boompje groot, plantertje dood. Als dit voor een boomsoort geldt, is het wel die oude hoogstamfruitboom. Op 12 september 2006 heb ik samen met neefje Arjan onze Pondspeerboom geplukt. Honderd kilo goede stoofperen was de buit. Hij vroeg mij: "Hoe oud is die boom nou?" "Zeker zeventig jaar", sprak oompie. Deze boom is vermoedelijk gepoot door een prachtig mens met een even prachtige voornaam. Ik bedoel hiermee Gualtherus van Lomwel uit Tienhoven, die door vererving in 1935 mede-eigenaar was geworden van Lakerveld 252. Een man met visie. Hij plantte het grootste deel van de boomgaard op mijn adres. De aanleiding (fruitprijzen 1932) en de resultaten van deze investeringen (fruitprijzen 1959) zijn duidelijk. Die oude Pondspeer is nog springlevend en zal het nog wel een aantal jaren uithouden. Tenminste als deze boom niet door de bliksem gedood wordt, zoals één van onze oude St. Remy bomen op zaterdagmorgen 25 juni 2005. Ook toen werd er door mij "val" geraapt in de Lakerveldse polder, maar het was van een andere orde dan de Sterappel: het betrof vliegtuigonderdelen van het merk Mustang.

Peter de Pater

Bronnen

Arie Groot. "Een eeuw strijd om het bestaan in de fruitteelt. 100 jaar NPV - NFO 1898 - 1998".

Archief P. de Pater. Opmerking: De 'oude' Lakerveldse particulieren op wie ik nooit tevergeefs een beroep heb gedaan en veel particulieren die desgevraagd hun materiaal graag ter beschikking stelden of op pad gingen om mijn vragen te beantwoorden. Dit soort bronnen wordt echt onderschat.

Geschiedenis van Lakerveld. "De boerenboomgaard". In: Kroniek van de Vereniging Historisch Lexmond en Hei- en Boeicop. 2005 en 2006. <https://vhlhb.nl/geschiedenis-van-lakerveld-26/>

Nederlandse zoete appels

Holländische süße Äpfel | Dutch sweet apple | Des pommes sucré néerlandais

**Belle de
Lunteren**

Benderzoet

Dijkmanszoet

**Drentse Paradijs
Zoete Paradijs**

Doeke Martens

Echtelds zoet

Geelzoet

**Honderdmark
Ark**

Honingzoet

Jacob Dirk

Jasappel

Kandijzoet

Kaneelzoet

Kruidappel

Tuinzoet

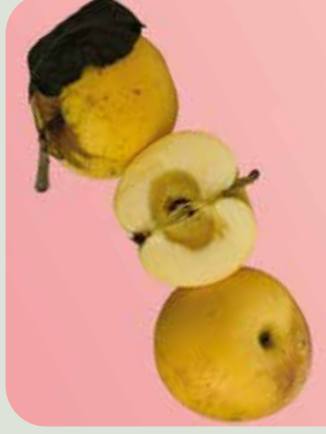
Uitgeester Zoet

**Winschoter
Glorie**

Yellow Couvert

Yellow Vincent

Zoete Bloemee

**Zoete
Campagner**

Zoete Ermgaard

Zoete Hoolaart

Zoete Kan

Zoete Kroon

Zoete Oranje

**Zoete
Paternoster**

Zoete Pippeling

**Zoete
van der Bent**

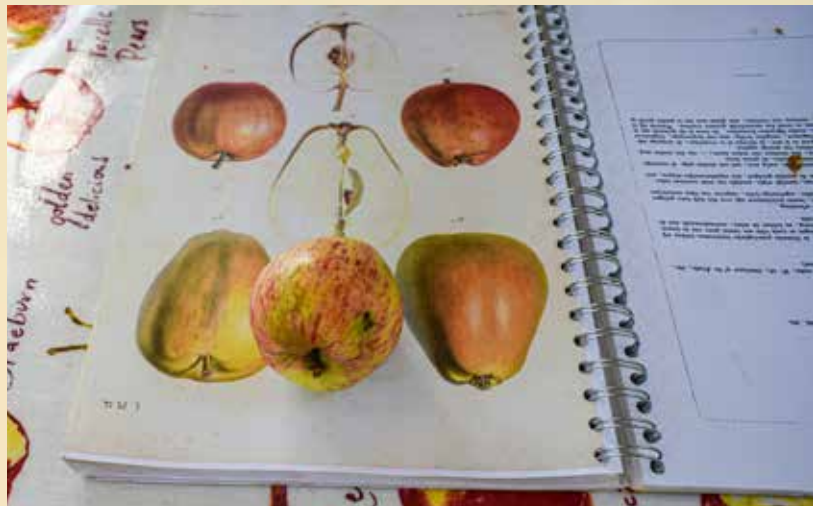

Zoete Veentje

Agenda

1	2	3	4	5
9	10	11		
16	17	18		

Kijk voor de actuele agenda altijd even op de website onder "Activiteiten": npv-pomospot.nl

Zaterdag 24 september Fruitshow met fruitdeterminatie

Plaats: Openluchtmuseum Themapark De Spitkeet, De Dunen 3, Harkema (Fr.).

Tijd: 11.00-16.00 uur. Toegang gratis.

Informatie: Griet Bergsma, tel. 0513-529357. E-mail: grietbergsma@hetnet.nl

Zondag 25 september Open tuin dag met mogelijkheid tot determineren van fruit.

Plaats: de Overtuin van buitenplaats Welgelegen, tegenover de dorpskerk. Adres: Molenstraat 6, 7231 KN Warnsveld.

Website: <https://www.deovertuin.nl/>.

Tijd: 12.00-17.00 uur.

Informatie: Hennie Rossel, e-mail: hennie@rossel.nu

Zaterdag 1 oktober Kleine fruitshow met fruitdeterminatie

Plaats: vruchtboomkwekerij De Baggelhof, Baggelveld 2, 9312 VE Terheyl (Nietap).

Tijd: 10.00-17.00 uur. Toegang gratis.

Informatie: Jan Woltema, tel. 06 13988744, Lubbert Dijk, tel. 06-11518397.

Zaterdag 8 oktober Kleine fruitshow met fruitdeterminatie

Plaats: de appelmarkt en streekmarkt bij de Tropische kas te Beetsterzwaag, Hoofdstraat 80 9244 CP.

Tijd: 10.00-16.00 uur.

Informatie: Griet Bergsma, tel. 0513-529357. E-mail: grietbergsma@hetnet.nl

Voor bovenstaande fruitdeterminatiedagen geldt:

Neem minimaal vier rijpe vruchten van een te determineren fruitras mee. De vruchten worden tegen een kleine vergoeding gedetermineerd. Er is meestal geen pinautomaat aanwezig.

Op dit moment zijn er nog geen determinatiedagen van de NPV bekend. U kunt wel een afspraak maken voor een bezoek aan de Fruithof, Majoor van Swietenlaan 1a, 8382 CE Frederiksoord.

Op woensdag kunt u daar op afspraak fruit laten determineren tussen 10.00 en 14.00 uur. Mail naar: info@npv-pomospot.nl of info@fruithof-frederiksoord.nl

Zaterdag 15 en zondag 16 oktober Europom 2022

De Zweedse Pomologische Vereniging organiseert Europom 2022 in Frederiksdal, een openluchtmuseum en botanische tuin in Helsingborg aan de Westkust van Zweden.

Website: www.svepom.se/europom_2022_eng

Chinese aardbeienboom (*Cudrania tricuspidata*) Bijzonder fruit

Cudrania tricuspidata heeft de naam Cudran, Che of Ci fruit in Centraal China tot aan de Himalaya, de landen van herkomst, en bij ons wordt hij Chinese aardbeienboom of Zijdewormboom genoemd. Hij behoort tot dezelfde familie als de moerbeï en de jackfruit of broodvrucht. Hij is sterk verwant aan de Noord-Amerikaanse Osagedoorn (*Maclura pomifera*) waarvan slechts één soort bestaat en zelf ongenietbare vruchten geeft, maar een prima onderstam vormt voor de Chinese aardbeienboom.

De boom

De boom is bladverliezend. Volwassen bomen worden zonder snoei maximaal 3 tot 5 meter hoog, maar door snoei is de boom kleiner te houden en krijgt hij een zeer laag vertakte groeiwijze als een struik. De jonge boom is zeer doornig, maar naarmate hij ouder wordt, verdwijnen de doornen. Het blad varieert van ovaal en puntig tot drielobbig (vandaar de naam “tricuspidata”), als een moerbeïblad maar met gladde randen.

De boom is goed gezond en resistent tegen bladluizen en schildluizen. Jonge planten hebben soms last van wortelrot.

Bloei en vruchtzetting

In juni bloeit de boom met wit- groene onopvallende bloemen. De boom is tweehuizig, dat wil zeggen dat er ofwel enkel mannelijke ofwel enkel vrouwelijke bloemen op één exemplaar te vinden zijn. Meestal is daarom een andere boom als bestuiver nodig, hoewel er zelfbestuivende variëteiten zijn. Om fruit in overvloed te krijgen, is het noodzakelijk om tenminste twee *Cudrania*-bomen van verschillend geslacht te planten. De boom draagt vaak al in het tweede jaar. De vruchten rijpen in september/oktober, een beetje afhankelijk van de zomer. Als ze niet worden geoogst, blijven ze op de kale takken tot de eerste winterkou.

Standplaats en onderhoud

De Chinese aardbeienboom verdraagt alle bodems en vraagt een warme, zonnige standplaats. De boom is winterhard en kan strenge vorst tot min 25° Celsius doorstaan. Een volwassen boom is bestand tegen langdurige droogte, terwijl een pas geplant exemplaar regelmatig extra water nodig heeft om het wortelstelsel goed te laten ontwikkelen. Snoeien is alleen nodig om vorm aan het gebladerte te geven. De takken die door elkaar lijken te groeien, worden ingekort of weggesnoeid. De worteluitlopers die de plant in overvloed kan produceren, worden weggehaald.

De vruchten

De zeer decoratieve, op ronde moerbeïen lijkende vruchten hangen in paren en worden ongeveer 1,5 cm

groot. Ze zijn samengesteld uit talrijke zeer kleine, ronde vruchtjes met een felrode of bruinrode kleur, afhankelijk van de variëteit. De kleine, talrijke zaadjes zijn opgenomen in het vruchtvlees, net als bij aardbeien. Het onrijpe vruchtvlees heeft een harsachtige consistentie en een zure smaak. Om te rijpen hebben de vruchten een goede zomer nodig. Bij volledige rijpheid (meestal pas in november) zijn de vruchten erg zoet en sappig en smaken ze naar watermeloen of vijgen.

Oogsten en bewaren van fruit

De vruchten worden in de herfst geoogst als ze volledig rijp zijn, afhankelijk van de variëteit, helderrood, bruinrood of donkerrood met zwartachtige vlekken. Oogsten moet met de hand. Rijpe vruchten zijn enkele dagen te bewaren in de koelkast; in de vriezer maandenlang in goed gesloten bakjes, net als bramen of bessen.

Gebruik en toepassing

De vruchten van *Cudrania* worden in de landen van herkomst vers toegepast in fruitsalades, gemengde smoothies, ijsjes en sappen. Ze hebben antioxiderende eigenschappen, een lage zuurgraad en bevatten veel calorieën omdat ze rijk zijn aan suikers.

Variëteitenkeuze

Het is raadzaam om een plant te kiezen die geënt is op de Noord-Amerikaanse Osagedoorn (*Maclura pomifera*), omdat deze goed te snoeien is. De gemakkelijkste variëteiten die op de markt te vinden zijn, zijn:

> *Cudrania tricuspidata* 'Zaadloos'

Dit is een zelfvruchtbare soort met zelfbestuivende bloemen, doornloze takken en pitloos fruit. Deze variëteit is rustiek, bestand tegen ongunstige omstandigheden en gemakkelijk te kweken.

> *Cudrania tricuspidata* 'Norris'

Dit is een vrouwelijke variëteit, afkomstig uit Oost-China die een mannelijke bestuiver nodig heeft. De boom produceert fruit met een gemengde smaak tussen vijg en watermeloen.

Cultivars (variëteiten) van de Chinese aardbeienboom zijn bij enkele gespecialiseerde fruitboomkwekers te koop.

Jan Veel

Bron: www.palmaverde.nl/nl/cudrania-tricuspidata

De vruchten lijken op aardbeien.

Foto van de website palmaverde.

*De boom.
Foto van internet.*

Het land mooi houden en verspilling van fruit tegengaan

Frank Rozendaal maakt sinds twee jaar cider van Drentse appels en peren. Hij heeft in samenwerking met het Fruithof bestuur appels geplukt in de Fruithof in Frederiksoord en hiervan een speciale cider gemaakt: de Tuinhaas (zo noemden mensen uit Frederiksoord de leerlingen van de voormalige tuinbouwschool daar). Bij Frank thuis aan de eettafel vertelde hij ronduit over zijn passie en zijn plannen voor de toekomst.

Hoe ben je ertoe gekomen om cider te maken?

Ik woon alweer bijna 15 jaar in het dorp Benneveld dat aangewezen is als beschermd dorpsgezicht vanwege het bijzondere cultuurhistorische karakter. Je vindt hier eeuwenoude bomen, bijvoorbeeld in de voortuin van mijn buurman waar een kleinbladige linde (*Tilia cordata*) staat, die uit 1850 dateert en even oud is als de woonboerderij met rieten dak. Oorspronkelijk waren er twee lindebomen aangeplant, aan weerszijden van het huis, die dienden als buitenzonwering. Ik zag hoe langzamerhand mooie, oude fruitbomen verwaarloosd werden en ten slotte verdwenen. Mijn belangstelling voor fruit is niet vreemd, want ik ben opgegroeid tussen de fruitbomen in de Alblasserwaard, waar veel boomgaardjes waren en nog steeds zijn. Wanneer ik boomgaardeigenaren sprak, vertelden ze meestal dat ze niet wilden dat hun appels verspilld werden. Omdat ik iets wilde doen met de appels in het dorp en de fruitbomen overeind wil houden, ben ik begonnen met het onderhouden van oude fruitbomen en heb ik een hoogstambrigade opgezet met Landschapsbeheer Drenthe. Daarvoor heb ik snoeicursussen gevolgd bij de Fruithof en dit jaar ook de entcursus. Ook ontdekte ik dat meer mensen bezig waren met de verwerking van oude fruitrassen, sap maken en cider.

Waar heb je het ambacht geleerd?

Ik ben gaan praten met de heren van Iessel Cider uit de IJsselstreek en daar heb ik meegepraat met het werk en veel vragen gesteld over het hoe en waarom van het proces. Ook heb ik veel boeken gelezen over de speciale ciderappels en het ambacht van het cider maken. Later kon ik de apparatuur van hen gebruiken, mijn cider daar bottelen en hier in het dorp verkopen. Ik kreeg onlangs een oude varkensschuur aangeboden in het dorp, die ik nu aan het opknappen ben om er mijn eigen cidermakerij te vestigen.

Wat kan een boomgaardeigenaar doen die appels kwijt wil?

Er zijn verschillende mogelijkheden. Mensen met een boomgaard kunnen het fruit zelf plukken en bij mij afleveren. Dan krijg je meer cider in ruil dan wanneer ik zelf het fruit moet plukken. Dat is ook mogelijk en dat doe ik altijd als een eigenaar het zelf niet (meer) kan. Tegenwoordig staan de aanbieders van fruit op een wachtlijst.

Hoe zou je Mooyland Cider willen omschrijven?

Nederlandse cider in het algemeen heeft een heel eigen karakter; je kunt hem niet vergelijken met bijvoorbeeld de Franse of Engelse cider. Nederlandse cider lijkt

wellicht nog het meest op Spaanse cider, de cider uit Asturië (Noord-Spanje) vanwege het frisse karakter. Nu ben ik bezig met het opzetten van mijn eigen cidermakerij in een oude varkensschuur in Benneveld, een schuur met karakter. In de voormalige gierkelder ga ik regenwater opvangen om de boomgaard mee te besproeien, want de zomers zijn zo droog tegenwoordig.

Wat kun je zeggen over je eigen cider, als je hem proeft?

De ciders van Mooyland zijn fris en droog van smaak. Ik maak de ciders op ambachtelijke wijze, zonder toevoegingen of ingrepen. Ik begin altijd met spontane vergisting. Sommige ciders laat ik volledig wild uitvergisten. Je krijgt dan meer uitgesproken smaken. Een deel van de cider krijgt na de spontane vergisting een cultuurgist. Daarmee kun je de smaak ronder maken of bijvoorbeeld de geur van brood geven. De Tuinhaas is daar een voorbeeld van. De perencider is wat zoeter van smaak omdat er in peren een onvergistbaar zoet zit, sorbitol. Maar ook die cider zou ik gewoon als droog beschrijven. Met "keeving", een speciale techniek om de natuurlijke suikers te behouden, zou je een zoetere cider kunnen maken, maar dat is niet de stijl die ik met Mooyland nastreef.

Kun je de cider bij jou proeven? Geef je cursussen of workshops?

Mensen zijn altijd welkom aan de achterdeur; er ligt vast wel een cider koud. Ik geef nog geen proeverijen of workshops, maar de eigen cidermakerij geeft daar straks wel de mogelijkheden toe. Ik kan ook ciders in opdracht maken voor wie dat wil. En wie nieuwsgierig is of wil helpen – hetzij in de cidermakerij, hetzij in de boomgaard – is van harte welkom.

Mooyland Cider
Frank Rozendaal
Benneveld, Drenthe
0524 - 700210,
cider@mooyland.nl
www.mooyland.nl

Tekst en foto's
Marianne van Lienden

De Sluitappel

Twee raadselachtige tekeningen van een sluitappel illustreren het derde verhaal in een oud leesboekje met verhalen van Jan Ligthart.

De ene tekening toont een appel met een zigzaglijn erop en de andere een appel in twee gedeelten (zie foto's). Wat is een sluitappel, vroeg ik me af, is het een rasnaam of wordt hiermee iets anders bedoeld?

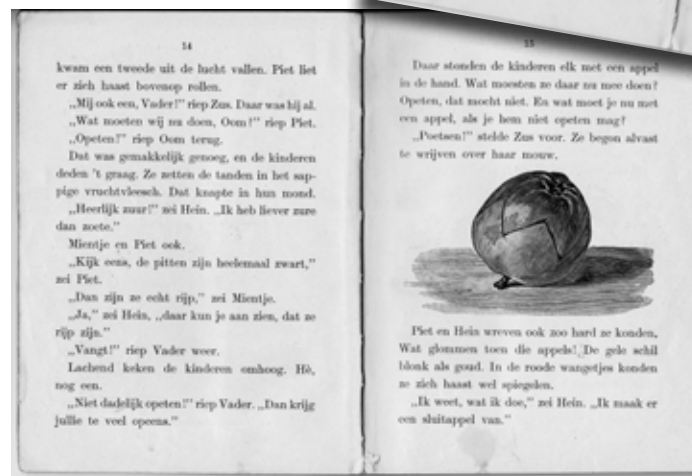
In dit verhaaltje gaan vader en oom Bos appels plukken. Het is oktober, de zon schijnt en de kinderen, die niet op de ladder mogen, rapen de appels en leggen die in een mand. Zij mogen de appels niet meteen opeten van hun vader, want "dan krijg jullie te veel opeens." Een van de jongens komt op het idee er een sluitappel van te maken.

Op zoek naar informatie in verband met een ander artikel stuitte ik bij toeval op de verklaring van het woord "sluitappel". In Fructus 2007 nummer 4 vertelt de schrijver hoe in zijn kindertijd een presentje voor een jarig kind, bijvoorbeeld een klasgenootje, kon passen in een sluitappel. Voor het maken van zo'n appel werd een grote goudrenet uit de kelder gebruikt. Met een aardappelmesje werd het dikste gedeelte van de appel (met de steel naar boven en de kelk naar beneden) zigzag doorsneden tot op het klokhuis. Terug bij het begin kon je de twee helften loshalen, het klokhuis verwijderen en daarna het cadeautje in de open ruimte plaatsen. De appel kon daarna maar op één manier weer in elkaar gezet worden. K(lein)kinderen vinden het nog steeds leuk om een sluitappel te maken, meldt de schrijver. Misschien een leuk idee om sluitappels te maken met de kleinkinderen op een regenachtige middag in de herfstvakantie.

Marianne van Lienden

Bronnen
Ligthart, J., Scheepstra, H., Dicht bij huis. Uitgeverij J.B. Wolters, Groningen, Den Haag 1926, Derde stukje, 21ste druk.
Peter Kouwenhoven, SLUITAPPEL. In: Fructus, kwartaalblad van de Stichting Fruitcultuur, jaargang 15, nummer 4, 2007, p. 11.

BKAL 024600

Historische vruchtbomen
Lubbert Dijk, Baggelveld 2, 9312 VE Terheijl
kwekerij "de Baggelhof"

- Historische fruitbomen
- Enten en oculeren op verzoek
- Levering van kleinfruit
- Flora inventarisatie
- Advisering:
 - aanleg boomgaard
 - natuurontwikkeling
 - erf inrichting
 - landschappelijke beplanting

Lubbert Dijk
Baggelveld 2
9312 VE Terheijl
Telefoon: 06-11518397
Email-adres: lubbert@baggelhof.nl

www.baggelhof.nl

De Lunterse zaailingen

Enkele van onze bekendste oude appelrassen, zoals de Notarisappel, de Lemoenappel en de Lunterse Pippeling, behoren tot wat wel de "Lunterse zaailingen" worden genoemd. Een vraag die ik me wel eens heb gesteld, is hoe dit dorp haar naam aan een aantal fruitrassen heeft kunnen verbinden. Uit diverse publicaties is een antwoord te achterhalen.

Geschiedenis

Rond 1865 waren er in het Veluwe dorpje Lunteren, gelegen tussen Ede en Barneveld, een aantal liefhebbers bezig met het verzamelen en telen van appelrassen, met het doel soorten te vinden, die geschikt zouden zijn voor de eigen streek. Entmateriaal werd van heinde en verre aangevoerd, maar het ontbrak hen aan onderstammen. De plaatselijke notaris J.H.Th.W. van den Ham was hen behulpzaam. Hij gaf zijn dienstbode opdracht om alle pitten van de appels, die in de keuken en aan tafel werden gebruikt in een flesje met zand te bewaren. In het voorjaar werden de pitten op een zaaibed uitgezaaid. Ze ontkiemden en groeiden op tot jonge boompjes die de benodigde onderstammen moesten leveren. Het aantal zaailingen dat opkwam was veel groter dan nodig was en de mooiste werden er uitgezocht. De andere bleven staan zonder dat ernaar omgekeken werd. Het toeval maakte dat ze niet voor altijd vergeten werden. De notaristuin lag namelijk aan de zuidwestzijde open. Toen besloten werd een brede haag te planten van eiken, beuken en een enkele den bleek dat er bomen te kort waren en het oog viel op de overgebleven zaailingen. De beste werden uitgezocht en een deel werd langs het tuinpad geplant, met de bedoeling om die later nog als onderstam te kunnen gebruiken. Daar kwam niets meer van en de boompjes bleven staan. Ze zijn na enkele jaren gaan bloeien en droegen vruchten van uitstekende kleur, geur en smaak. Elke jaar kwamen er meer boompjes in bloei, die allerlei verschillende vruchten toonden, al waren ze niet allemaal van de eerste kwaliteit. De goede kwaliteit van een aantal boompjes zal voor een deel kunnen worden toegeschreven aan het feit dat de pitten die de zaailingen opleverden, van goede appelsoorten afkomstig waren.

Notaris van den Ham werd zo geïnspireerd door dit onverwachte resultaat dat hij opnieuw ging zaaien, nu niet met de bedoeling zijn dorpsgenoten aan onderstammen te helpen, maar om te zien wat voor vruchten daaruit zouden voortkomen. Ook vertelde hij zijn ervaringen aan de liefhebbers voor wie hij de onderstammen had opgekweekt. Besloten werd om de vondsten een bredere aandacht te geven. De notaris maakte een vruchtenexpositie in zijn eigen huis en zond vruchten naar tentoonstellingen.

Samen met enkele liefhebbers richtte hij in 1873 de Luntersche Tuinbouw-Vereeniging op met als hoofddoel fruitrassen te selecteren uit zaailingen die geschikt zouden zijn voor ons klimaat en als nevendoeel de belangstelling voor het zaaien van fruit te wekken. Het reglement was kort en bondig: wie eenmaal lid was geworden, bleef lid. Contributie werd niet geheven.

Ook Notaris Dinger, de opvolger van Notaris van den Ham, zette het veredelingswerk voort. Een achterneef herinnerde zich dat er lucifersdoosjes op de hoek van de schoorsteenmantel stonden waarin de pitten van bijzonder mooie Princesse Nobels, Goudrenetten, Bellefleuren, enzovoort, soort bij soort werden bewaard om ze later uit te zaaien.

Resultaat van deze activiteit waren verschillende bekende appelrassen, onder meer de bekende Notarisappel, de Lemoenappel en de Lunterse Pippeling en de Beurré van den Ham (een peer).

Notaris van den Ham stimuleerde ook de frambozenteelt, een arbeidsintensieve cultuur die hem zeer geschikt leek voor de kleine boerenbedrijven met hun grote gezinnen. In de omgeving van Lunteren bleken de frambozen het uitstekend te doen. De framboos ontwikkelde zich zelfs enige tijd tot exportproduct. Met de

totstandkoming van het kindertwetje van Van Houten in 1874 waarbij kinderarbeid werd verboden, verdween de frambozencultuur uit de streek.

De gevonden vruchten

De erkenning voor de zaailingen kwam snel en de successen werkten bemoedigend. In 1875 werden bijvoorbeeld op een tentoonstelling in Poeldijk twaalf soorten ingezonden en met een bronzen medaille bekroond. Meerdere inzendingen volgden: in 1876 in Den Haag, in 1883 in Amsterdam, in 1885 in Antwerpen en in 1889 in Parijs en overal behaalde men hoge onderscheidingen.

Aanvankelijk schijnt er zonder veel systematiek te zijn gewerkt, maar niettemin waren de resultaten prima. Omdat de archieven van de Luntersche Tuinbouw-Vereeniging zoekgeraakt zijn, is niet meer na te gaan welke systematiek is gevolgd en zijn de ouders van de gevonden rassen onbekend.

Een groot aantal bruikbare fruitrassen werd gevonden en aangeplant waarvan de meeste inmiddels zijn verdwenen. Van een dertigtal appels is de naam bekend gebleven. In verhouding tot de appels namen de peren een bescheiden plaats in. Toch zijn ze niet vergeten. Hieronder volgen enkele betere variëteiten.

Prijsvraag

De Luntersche Tuinbouw-Vereeniging bleef lange tijd actief. Zij wilde meer mensen in ons land aansporen tot het verbeteren van fruitrassen en schreef daartoe onder andere een prijsvraag uit "voor elke Nederlander ter beantwoording opengesteld". Prins Hendrik had daartoe een som gelds beschikbaar. In 1899 werd door de vereniging voor het eerst een Nationale Tentoonstelling van zaailingvruchten georganiseerd. Toen is de Notarisappel geïntroduceerd. De hoofdprijs ging naar de Lemoenappel, eveneens van notaris Van den Ham, die deze prijs direct afstond om

Groene Pippeling.

Appels

Barneveld (Barnevelderappel), 1943
Belle van Lunteren, ± 1911 (zie foto)
Best Rood, synoniem Mooi Rood, 1899?
Dingerappel (twee soorten: bittere en zachtzure), 1916
Florisappel, 1930
Gonda, 1943
Groene Pippeling, 1900 (zie foto)
Groene Reinette, 1899
Hamappel
Haverkamp
Jacob Dirk, zoet, 1912 (zie foto)
Juni Appel, 1915
Koba-appel of Jacoba-appel, 1917
Lemoenappel, ± 1850
Luntersche Ananas, 1916
Luntersche Gravensteiner
Luntersche Pippeling, 1899
Luntersche Present. 1899
Notarisappel, ± 1895
Oranje Appel. (nr 247), synoniem Oranje van Lunteren, 1899
Patman
Primus (dit is een andere dan de Primus uit 1946 van de Landbouw Universiteit Wageningen), 1946
Professor Hugo de Vries, 1933/1934
Rijnwijn, voor 1915
Roest van Elst, 1946
Tante Dora of Tante Doortje, 1906
Wasappel, 1900
Witte Calvijn, voor 1900
Witte Reinette, 1917
Zoete Hoesappel, 1904
Zoete Lemoen

Peren

Beurré van den Ham, 1899 (zie foto)
Lunterse Vijgenpeer, 1912
Lunterse Bonne Louise
Nieuwkoop
Mannespeer (Manuspeer), 1912
Graveur, 1912

Perzik

Notarisperzik 1936

*Jacob Dirk.
Collectie CGN.*

*Beurré van den Ham. Collectie
NPV-Fruithof. Foto Marten Pelleboer.*

deze voor een herhaling van de prijsvraag te bestemmen. Van den Ham was lange tijd de drijvende kracht achter de Lunterse Tuinbouwvereniging. Zijn rol werd na zijn overlijden voortgezet door zijn opvolger Notaris Dinger.

Onhoudbare theoretische opvattingen

De achterliggende gedachte van de Luntenaren was de zogenaamde “verouderingstheorie”. In 1877 schreef de Luntersche Tuinbouw-Vereeniging:

“Het vraagstuk van het verouderen en ontwaarden der vruchtboomen en de daaruit voortvloeiende noodzakelijkheid hunner vernieuwing uit het zaad, trekt meer en meer onze aandacht.”

De aan deze gedachte ten grondslag liggende theorie houdt in het kort in dat door het voortdurend opnieuw enten van hetzelfde ras, dit veroudert en degenerereert. De door enting verkregen bomen zijn nog steeds dezelfde oorspronkelijke boom waarvan het leven door enting kunstmatig is gerekt. Zoals elk levend wezen zal de boom door ouderdom ten gronde gaan. De goede raskenmerken kunnen alleen bewaard blijven, indien aanhoudend opnieuw wordt gezaaid. Aanleiding tot deze theorie was het verval van zeer gewilde oude variëteiten, zoals de Witte Calville en de

Gouden Pippeling. Bestrijders van de verouderingstheorie stelden dat zaad alleen niet in staat is gezonde bomen te leveren en gesteld dat dit al mogelijk was, dan nog zouden factoren als bodem, standplaats, klimaat, bemesting en besmetting van buitenaf de bomen met ondergang bedreigen. Ruim honderd jaar geleden werd de discussie over het genotype van een individu (de erfelijke informatie van een organisme) en de invloed daarop van zijn omgeving, het fenotype, dus al gevoerd, opvallend kort nadat Wilhelm Johannsen (1857-1927) in 1911 de term had bedacht om onderscheid te maken tussen de erfelijke eigenschappen van een organisme enerzijds en het resultaat daarvan anderzijds.

Aan de discussie over de verouderingstheorie zijn in de tweede helft van de vorige eeuw veel publicaties gewijd. De theorie vond vanaf het begin veel aanhangers en bestrijders en is nu al lang verlaten. Aanvankelijk geïnspireerd door toevallenvondsten - en later paradoxaal genoeg op basis van een onjuiste theorie - zijn in Lunteren enkele van onze beste Nederlandse oude fruitrassen gevonden.

Overigens kwam er al vroeg kritiek op de kwaliteit van de Lunterse zaailingen, met name op het punt van gevoeligheid voor kanker en schurft. Slechts op zandgronden bleken ze kankervrij. Dit is waarschijnlijk terug te voeren op de selectie van op de Veluwe zandgrond voorspoedig opgegroeide zaailingen. Er werd in losse zandgrond gezaaid. De enige bewerking van de ondergrond was het loswerken tot een diepte van 1.25 m.

Drie succesvolle rassen

Geen van de Lunterse zaailingen is nog in de handel. Drie ervan hebben enige populariteit gehad: Notarisappel, Lemoenappel en Lunterse Pippeling. Hieronder volgt een rasbeschrijving van deze drie rassen.

Notarisappel

Allereerst de bekende Notarisappel waarvan ouderen onder ons vast hebben gehoord. De inspecteur van de Nederlandsche Heidemaatschappij en pomoloog R. Lijsten constateerde in de jaren dertig van de vorige eeuw dat dit ras al 25 jaar niet meer werd aangeplant vanwege de tekortschietende vruchtbaarheid. In de jaren veertig kwam het volgens de assortimentslijsten nog veel voor, behalve in Friesland. De heer Bongers in Ingen heeft in de jaren vijftig een rode mutatie geïntroduceerd. Deze heeft het niet gehaald. Vermoedelijk is de Notarisappel op grond van de kleur- en smaakovereenkomsten een zaailing van de Princesse Noble, al is ze veel groter. Het is een zeer goede, lichtzure handappel en rijk aan vitamine C. Kenmerkend is ook de wat vettige schil. De bewaarbaarheid viel tegen, omdat er snel stip ontstaat. Dit had lage prijzen tot gevolg. De slechte bewaarbaarheid en de late vruchtbaarheid hadden tot gevolg dat het ras zich op den duur niet kon handhaven. De boom groeit zeer sterk en vormt een grote, brede boom. De productie begint laat, maar is dan regelmatig en goed. Vraagt een luwe standplaats. De Notarisappel wordt aanbevolen voor de liefhebber op droge gronden.

Lemoenappel

Deze is rond 1885 door notaris Van den Ham gewonnen en in 1899 bekroond. De Lemoenappel is waarschijnlijk een zaailing van de Goudrenet (Schone van Boskoop). De boom is ooit ook geïntroduceerd als een

De Notarisappelboom zoals die van nature uit zaad is opgegroeid. Zaailingen vormen die eerste jaren wat doornige takken en scheuten, op latere leeftijd verdwijnen en zal de groei zijn normale loop verkrijgen. Deze foto stamt omstreeks de eeuwwisseling van het begin van de vorige eeuw. De foto is gemaakt door/of in opdracht van notaris van den ham uit lunteren. Alle Notarisappelbomen stammen van deze moederboom af.

De moederboom van de Notarisappel.
Bron: Fructus jrg. 8, 2000, nr. 1, p. 8.

Notarisappel.

De moederboom van de Lemoenappel.
Bron: Fructus jrg. 8-1, p. 8.

Lemoenappel.

“verbeterde Goudrenet”, omdat ze gezonder zou zijn en is daarom in het begin van de vorige eeuw veel aangeplant. Het is een grote, iets platte, ronde appel, Aanvankelijk groen van kleur, later geel met veel roest. Geen blos. Zeer goede, aangenaam zure tafelpappel die goed bewaarbaar is. De boom is zeer groot en breed, open en wat kaal. Ze draagt erg laat en vaak matig, waarbij de vruchten erg groot kunnen zijn. Ze heeft weinig last van beurtjaren.

Het vaste, saprijke vruchtvlees is wat witter dan dat van de Goudrenet, maar wat minder friszuur en neutraler van smaak. Op den duur is echter aan de Goudrenet, ondanks zijn kwalen, de voorkeur gegeven, met name vanwege de betere bewaarbaarheid. De boom groeit het beste op zandgronden. Op natte gronden heeft de Lemoenappel erg veel last van vruchtboomkanker.

Lunterse Pippeling

Deze is omstreeks 1900 gewonnen en evenals de Lemoenappel waarschijnlijk uit zaad van de Goudrenet gewonnen. Het is een middelgrote, wat platte vrucht, geelgroen met veel roest en heeft daardoor een weinig aantrekkelijk uiterlijk. Dit zal bijgedragen hebben aan het verdwijnen van dit ras. Toch is het een prima hand-, moes- en taartappel. Ze werd in de jaren veertig alleen nog voor Friesland aanbevolen, maar bleek daar ook tegen te vallen, vanwege de vaak te kleine en “lelijke” (roestige) vruchten en de matige kwaliteit. Het ras is in 1954 definitief afgevoerd van de toenmalige Rassenlijsten.

De boom vormt steil opgaand hout, is gezond en stelt geen eisen aan de grondsoort en daarom is het een van de weinige handappellrassen die op natte en slechte gronden bevredigende resultaten geeft. De boom draagt vroeg en is zeer productief, zodat flink snoeien en dunnen aangeraden wordt. De bewaarbaarheid is zeer goed, in de koeling tot aan mei!

Lunterse zaailingen aanplanten?

Bovengenoemde drie Lunterse zaailingen bieden de liefhebber van vandaag prima oude soorten. Ook andere Lunterse zaailingen zijn interessant voor de aanplant door liefhebbers, maar die zijn bijna nergens meer verkrijgbaar. In collecties en bij gespecialiseerde boomkwekers zijn de Belle van Lunteren, de Lunterse Present en de peer Beurré van den Ham (aanvankelijk Zwaanhsje genoemd) nog te vinden.

Het voorbeeld van de Lunterse Tuinbouw-Vereeniging om zelf nieuwe rassen te kweken uit zaailingen, verdient allang geen navolging meer. De succeskans is klein. De Lunterse rassen voldoen niet aan de eisen die men tegenwoordig aan fruitrassen stelt, zoals een

jaarlijkse productie en resistentie tegen schurft en vruchtboomkanker. Maar de bekendste Lunterse rassen hebben hun geschiktheid voor zandgrond bewezen, bijvoorbeeld Notarisappel doet het daar altijd goed. De appel heeft een goed aroma en de boom is gezond op goed doorlatende (zand)grond. Als de Lemoenappel op zaailing onderstam staat, wordt het een hoge boom met

Lunterse Pippeling. Collectie CGN. Foto Marten Pelleboer.

Belle van Lunteren. Collectie CGN.

een brede kroon, een boom die heel veel ruimte nodig heeft en waarvan het fruit niet gemakkelijk te plukken is. Maar voor aanplant in de openbare ruimte, bijvoorbeeld in parken en plantsoenen is Lemoenappel wel geschikt, omdat hij veel CO₂ vastlegt en schaduw en verkoeling geeft in de 21ste eeuwse zomers die steeds heter en droger worden.

De Appelhof

Op de plaats van de vroegere boomgaard van notaris Van den Ham bevindt zich in Lunteren sinds 2007 een klein parkje genaamd De Appelhof waar verschillende rassen zijn aangeplant die door de Luntersche Tuinbouw-Vereeniging werden geteeld, zoals de Lemoenappel en de Luntersche Pippeling.

Tekst: Jan Veel, foto's Marianne van Lienden, tenzij anders aangegeven.

Literatuur

J.P.M. Camman, “Zaailingappels.” In: Sempervirens 1895 20 dec. 1895. pp. 603-605.

De Fruitteelt jrg. 1927, p. 125-126.

R. Giesen, “De Luntersche Tuinbouw-Vereeniging” In: Fructus jrg. 8, 2000, nr. 1.

Kies, K., “Netherlands register of apple cultivars.” Wageningen 1969, 76 pp.

Auke R. Kleefstra, “De Luntersche Tuinbouw-Vereeniging 1873 – 1963. De geschiedenis ontrafeld.” Aldeboarn 1993, 14 pp.

C.G. Overijnder, “De vruchtententoonstelling te Lunteren of 't Groote in 't Kleine.” Sempervirens 29 december 1906, pp. 405-408. Maandblad van de Nederlandse Pomologische Vereniging.

Jaargang 1916. Met op blz. 21 e.v. en 55 e.v. twee beschouwingen van P. van der Vlist gewijd aan de

Lunterse Tuinbouwvereniging. K. Siderius, “De zaailingappel, zijn geschiedenis en zijn toekomst.” Amsterdam 1916.

Lunterse Present. Collectie CGN.

Kijk op de boom

De grote bonte specht in de boomgaard

De grote bonte specht (*Dendrocopus major*), 22 tot 24 cm, een algemene stand- en zwerfvogel, is de meest veelzijdige en de meest voorkomende specht onder de inheemse spechten. De mooie zwart-witte vogel met wat rood aan de onderkant nabij de staart heeft een agressief karakter. Het mannetje heeft een extra rode plek op zijn achterhoofd. Dit ontbreekt bij het vrouwtje. De jonge vogels hebben een duidelijke rode kruin tot september. Meestal leeft de relatief luidruchtige grote bonte specht solitair behalve in de broedtijd. De laatste jaren breidt hij zijn leefgebied duidelijk uit.

Duitse bosbouwers deden reeds vroeg (voor 1915) uitgebreid onderzoek naar de invloed op de houtproductie. In een gevarieerd bosgebied (naald- en loofhout) is de populatie hoger dan in een productieve laagstamboomgaard in een akkerbouwlandschap. In een productief laagstammig pitfruitbedrijf kom je hem minder tegen dan in een oude hoogstamboomgaard met meer dood hout. Omstreeks 1975 begon dit proces. Het aantal halfdode en dode bomen in het landschap breidt recent eveneens uit door het extreme weer en de beruchte letterzetter (kever) bij vele coniferen. Tevens is er een recente uitbreiding van puur landelijk gebied naar half stedelijk gebied. De grote bonte specht bezoekt de voedertafels graag die talrijker worden. Zelfs in de zomer is hij op zoek naar (ongezouten pinda) noten. Zonnebloempitten, pinda's, hazelnoten, walnoten en (runder)vet en soms ook vleesresten zijn het lievelingsvoedsel. Hij is duidelijk minder schuw dan vroeger, maar hij blijft steeds waakzaam. Een koppel bezet een territorium van 6-10 ha tot 40-60 ha, afhankelijk van het voedselaanbod. De zeldzame kleine bonte spechten (*Dendrocopus medius*), 14-15,5 cm, en de zeer zeldzame middelste bonte specht (*Dendrocopus minor*), 23-24 cm, zag ik nooit in boomgaarden. Hun voorkomen neemt eveneens langzaam toe. Beide soorten zijn uitgesproken insecteneters.

Ruime voedselkeuze

Meestal zoekt de grote bonte specht voedsel op de harttakken van de bomen vanuit een kenmerkende verticale houding. Hij drinkt meestal van staand water in de takoksels van oude bomen. Hij speurt naar hout-, schors-, twijg- en blad insecten. In de zomer voedt hij zich voornamelijk met boom bewonende insecten, maar hij rooft ook eieren en jonge zangvogels (nestpredatie). Als er blad op de bomen staat, speurt hij hoofdzakelijk naar insecten (bladluizen en grotere insecten) op het hout en de zijtakken. In de winter eet hij hoofdzakelijk zaden (onder meer dennen- en sparrenappels). Waar hij geregeld

verschijnt, zijn er onder andere houtrupsen, larven/rupsen van de appelglasvlinder, agaatvlinder, boktor, schorskevers, ongelijke houtkever, perenprachtkever, kleine en grote wintervlinder, eitjes van de witvlakwintervlinder en de ringelrups of de rups in de cocon van de fruitmot achter de schors en de appelstippelmot. In Duitse maaganalyses trof men meer kevers en vlinders dan de grote bonte spechten in het Noorden. De predatie is echter onvoldoende om de schadelijke populaties in grote monoculturen effectief te drukken. Sommige onderzoekers (onder meer H. Steiner) menen wel dat de gevreesde pieken van schadelijke insecten enigszins afgeremd of afgetopt worden door de natuurlijke vijanden. Sommigen vermoeden hoe diverser het landschap, de aanplanting en groter de populatie van neutrale (indifferente) insecten is, hoe meer kans er bestaat op een stabielere ecosysteem. Dit belet echter niet dat enkele bomen grote problemen hebben. De Duitse onderzoeker H. Steiner wees in de jaren zestig van de vorige eeuw al op de belangrijke verhouding van nuttige, schadelijke en neutrale insecten in de boomgaarden! Vroeger (omstreeks 1900) waren er pitfruitveredelaars die pitfruitrassen selecteerden op gladde stammen, omdat deze minder overwinterende fruitmotten en andere schadelijke insecten op de stam hebben.

Windschermen

De fruitmotschade in de grote walnootaanplantingen neemt toe in Frankrijk, USA en vermoedelijk ook hier. De jonge walnotelaars hebben meestal een witgrijze, gladde stam. De oudere bomen hebben een donkere, gegroefde schors op de stam. De licht gekleurde schors beperkt ook de schade van wintervorst door de tragere opwarming. De jonge walnotelaars zijn immers vorstgevoeliger. Deze kenmerken zijn ras gebonden. Bij jonge walnootbomen, meestal bij verzwakte bomen, geregeld bij perelaars, ook bij overige fruitsoorten en loofbomen, is er geregeld schade door de rups van de gestippelde houtvlinder (*Zeuzera pyrina*). Het boorgat en het sapverlies

(bloeden) in de harttak valt op voor een geoefend oog. Met een soepele ijzerdraad kun je hem doden (doodprikken). Oude telers kromden het uiteinde als een vishaakje en visten met veel behendigheid de rups uit het boorgat.

In de oude windschermen is de grote bonte specht geregeld actief. Als het spechtenbroedsel uitvliegt, neemt elke ouder de helft van het kroost mee. Ze trekken gedurende tien dagen samen op. Dit feit zag ik in een boomgaard dit jaar. Door onderzoek bleek dat bedelende jonge grote bonte spechten voornamelijk gevoed werden met boomblad etende rupsen en vliegen. De veel gebruikte els (Alnus) herbergt o.a. geregeld de rupsen van de wilgenhoutvlinder (Cossus cossus), een nachtvlinder.

Harm en Rieky Tuenter, bio hazelnoottelers (Breedenhoek), legden op de film vast dat uitgevlogen jongen tijdelijk werden bijgevoerd door een ouder. De ouderspecht haalde de hazelnoten, nog in de schaal, uit de halfopen bewaarplaats op het erf. De schaal werd gekleefd door de ouder die de kern gaf aan de jongen die geduldig wachtten.

Ringelen en notensapverhalen

Het ringelen van de grote bonte specht zag ik nooit bij fruitbomen. Bij de bosbouwers is dit typisch hakpatroon wel bekend. De spechten hakken korte of langere gaatjes in de schors op de stam of takken om daarna het uitstromende boomsap op te likken. Dit lokt soms insecten (waaronder mieren) die worden gegeten. Dit gebeurt vooral in het voorjaar bij stammen van de jonge bomen met een dunne schors. De erg typische ringelsporen, meestal bij berken en de Amerikaanse eik, staan in horizontale rijtjes tot tien pikgaatjes die later dichtgroeien.

Bij ons zijn er sporadisch meldingen van vreemd gedrag van de grote bonte specht die in de winter grote gaten in de walnootbomen hakt om te drinken van het zoete sap. Het walnoten hout is wel hard. Dit verhaal duikt soms ook op bij berken. Na de midwinter stijgt meestal de sapdruk in de walnotenboom. Daarom wordt afgeraden de boom in de winter te sleunen (wegzagen van grote takken). Het sap is dan niet te stoppen, zoals bij de berk. Dit “bloeden” gebeurt meestal tot het blad in april uitloopt. Vermoedelijk verzwakt het de boom. Bij oude bomen kan dit een extra belasting zijn. Bij zware wintervorst heelt de grote sleunwonde (zeer) slecht of niet. Onder andere in Circassia (nabij Sochi, Rusland) werd vroeger dit sap ingedikt tot een zoetstof. Er zijn nog meer schaarse meldingen over een soortgelijk gebruik van notensap, onder andere in Frankrijk. In Noord-Amerika is er een aanverwante spechtengroep (Picidae) die “sapsucker” heet. Deze unieke vier migrerende soorten voeden zich hoofdzakelijk met onder meer het sap van berken en suikerdoorn (Maple). Zij beschadigen nooit de notelaars, enkel sporadisch de appelaars. Enkel voor de nestholte hakken ze dieper in het hout.

Op zoektocht naar mieren...

Dat de groene specht (Picus viridis) hoofdzakelijk mieren in kortgemaaide gazons, grasmatten en paardenweiden lusten, is wel bekend. Hij zoekt ijverig naar de gele weidemier, de zwarte wegmier en de zeldzame rode bosmier.

De grote bonte spechten zitten graag in de hoogste bomen (onder andere Robinia, populier en berk), maar ze zoeken ook geregeld voedsel in de laagstammige pitfruit aanplantingen met een hoogte van 3-5 meter

of lager. Meestal vertoeven ze in oudere aanplantingen die minder vitaal zijn. Eind juni zag ik in Mortsel herhaaldelijk een grote bonte specht met een weinig bekend, niet alledaags, foerageergedrag. Geregeld bezocht hij een laagstam ‘Bramley’s Seedling’. IJverig speurde hij eerst de harttak af en later het vruchthout. Hij daalde af tot 50 cm hoogte en hipte dan naar boven. Na twee uur kwam hij weer langs. Hij was op zoek naar mieren, onder andere appelaars en loofbomen controleerde hij vluchtig. Daar ontbraken mieren en vloog hij snel verder. Enkel bij stabiel droog weer was hij op mierentocht.

Onder andere op appel en peer zitten groene appeltakluizen (Aphis pomi) op de hergroei scheutjes. Zij zuigen het plantensap op en scheiden “honingdauw” (onverwerkt plantensap) uit. De mieren voeren dit voedsel af naar hun nest aan de voet van de boom. Enkel bij stabiel droog weer zag ik de zwarte tuinmieren de boom ijverig op en af lopen. Bij een regenbui-dreiging stoppen ze direct om de boom te beklimmen en hun bladluizen te “melken”. Een echte “buienradar” van onze grootouders. De specht weet dit ook. Hij komt enkel op bezoek bij droog weer. De appeltakluis komt ook voor bij de perelaars. De groene luizen met zwarte sifonen leven en schuilen in de gekrulde eindtopbladeren. Vanaf juni ontstaat een gevleugelde generatie die uitwermt. Vanaf 3/6/2022 waren alle groene appeltakluizen verdwenen. Gevolg: geen mieren of grote bonte specht meer waargenomen op die laagstam.

De grote bonte specht heeft de nestkast van de Osmia bijen bezocht.

Ook de cocons van de Osmia's, solitaire bijen, in broedcellen, eieren, jonge vogels en oormwormen staan op zijn menu. Geregeld trekt hij strootjes/bamboes met cocons uit de nestmodules. Een degelijk gaas op enige afstand werkt preventief (zie foto). Soms hakt hij gaten in de zijkanten van de houten solitaire bijen-nestmodules. Om die reden gebruiken sommige telers plasticen bakken om de nestmodules te herbergen. Een bekend verschijnsel is dat de grote bonte specht geregeld hakt aan de mezenkasten, voornamelijk aan de ingang, maar ook aan de zijkant. Meestal is hij op zoek naar mezen, maar ook naar roodborsten (geen holenbroeder). Hij hakt eerst de schedel van de vogel

open en daarna de borst, al of niet op zijn smidse. Dat hij eind augustus mezenestkasten open hakte, verwonderde me steeds, totdat ik ontdekte dat die soms vol zitten met de licht schuwende oorwormen, tot wel 40 stuks. Sinds ik de nestkasten begin augustus uitkuis is de schade hieraan gedaald. Een ijzeren plaatje aan de invliegopening bevestigen, helpt tegen nestpredatie. Enkele telers zagen dat de specht ingenette percelen (onder andere als hagelpreventie) bezoekt. Dikwijls gebruikt men op het uiteinde van de palen een plasticen kophoes (een soort zwarte pot) waaronder de oorwormen huizen. De specht trommelt hierop, waarna de oorwormen tevoorschijn komen. Blijkbaar eet hij graag oorwormen. Wij mensen vinden dat ze erg bitter smaken. Er zijn ook meldingen dat hij dakgoten open hakte op zoek naar eten dat wellicht aanwezig is. Hij lust ook kersen, maar hij eet die meestal gedeeltelijk op. Hier is de schade steeds zeer beperkt. Sinds de meeste percelen zijn ingenet, zijn er geen schademeldingen meer. Hij eet ook de kernen van kersen- en pruimenstenen. Sporadisch eet hij lijsterbessen, zwarte vlierbessen en taxusbessen, maar (vermoedelijk) nooit pitfruit.

Noten op het menu

Dat de grote bonte spechten rijpe hazelnoten lusten is wel bekend. Hij is verbazend behendig met zijn snavel, tong en tenen. Meestal gebruikt hij een spechtensmidse. In een spleet, scheur, steile takoksel of in een zelf gehakte spleet plaatst hij de (volgroeide) hazelnoot steeds rechtop. Hij klieft de noot open langs de naad of hakt hij ze open om de olierijke kern op te eten (zie foto). De schalenresten vallen op de grond. Hij lust de hazelnoten ook reeds drie weken voordat ze rijp uit de vruchthuls vallen. Als de schaal gevormd is, bestaat de kern. Dan hakt hij de hazelnotenhulsels, meestal een trosje, eraf en vliegt hij ermee naar een veilige plek op 4 tot 7 meter hoogte, bijvoorbeeld naar een hoogstammige perelaar met veel groeven. Eerst haalt hij een noot uit de huls. Daarna hoor je hem hakken (splijten van de schaal) gedurende dertig seconden. Als hij zijn "smidse" (kliefplaats: een groefje in de stam) nadert met een nieuwe hazelnoot en er zit nog een stuk schaal in de groef, dan verwijdert hij met zijn teen de halve schaal. Daarna steekt hij met zijn bek de nieuwe hazelnoot in de spleet.

Een gekliefde hazelnoot, vermoedelijk boomklever of grote bonte specht.

De boomklever (*Sitta europea*) komt meestal minder voor in hoogstamboomgaarden, maar nooit in productieve laagstamboomgaarden. Hij heeft eveneens een smidse, maar verkiest kleinere hazelnoten die hij open hakt (zie foto). Hij lust walnootvruchten (kernen), maar als deze op de grond liggen, eet hij deze niet of zelden. De grote bonte specht gaat zeer zelden op de grond zitten. Op boomstobben zit hij wel. De kraaiachtigen scharrelen graag in de bladeren of borders tot ze een walnoot vinden. Daarna laten ze de walnoot vallen van een

zekere hoogte om de schaal te breken. Later verorberen ze de vrijgekomen kern. Bij de wekschalige walnotenrassen, onder andere 'De Coster', hakken ze de schaal direct open. De grote bonte specht lust de tamme kastanjes niet.

Iets over nestholten

Het koppel spechten hakt samen meestal jaarlijks een nieuwe holte met een vliegopening van 5,5 cm breed met een kleine gang naar een onbeklede, ronde nestkamerholte (20-30 cm diep: en 12-15 cm breed). Meestal is dit een vermolmd deel van een boom of een verzwakte boom. De berk is erg geliefd vanwege het zachte hout, maar ook een versleten pruimelaar of kerselaar wordt gekozen. De ronde nestholte zit meestal op 3 meter of hoger. Soms wordt die jarenlang gebruikt, soms gebruiken ze een nestkast. Midden mei is er één legsel van 4-7 (3-8) eieren. Beide ouders broeden, maar het vrouwtje het meest. Het voedsel (insecten) wordt in de snavel aangevoerd door de beide ouders geurende 18-21 dagen.

De oude nestholten worden gebruikt als slaapplaats. Als deze holten verder inrotten, zijn ze geliefd bij bepaalde vleermuizen. Recent komen er meer waarnemingen dat de luidruchtige halsbandparkieten (*Psittacula krameri*) de holten bezetten. Deze uitbreidende exoot is berucht vanwege de ernstige schade die hij toebrengt aan fruit en walnoten. Ze zwermen uit van de steden naar het platteland. Ze zijn verzot op pinda's op de voedertafels.

Oude tip

Sommige oude boswachters vertelden vroeger dat je best nooit een verwonde specht vastneemt. Hij zou gewoon door je handpalm hakken als hij nog vitaal is. Dit is ook bekend bij vogelringers.

Tot besluit

Al werkend tussen de fruitbomen leerde ik de grote bonte specht beter kennen. Zijn kenmerkende roep valt steeds snel op. Je hoort hem vaker dan je hem ziet in de boomgaard. Het voorjaarsgeroffel (februari-april) op dood hout (beste resonantie) dient om zijn territorium af te bakenen. Dit is bij elke landman/vrouw goed bekend. Zijn gevarieerde voedselkeuze verklaart waarom hij soms/gerogeld de boomgaarden bezoekt. Lezers die nog bijkomende ervaringen met de grote bonte specht hebben, mogen hun reacties naar mij doorsturen via de redactie.

Tekst en foto's: Vincent Turkelboom.

Foto pagina 3 en 28: Marc Raes.

Een zeer beknopte versie dit artikel verschijnt ook in FRUIT, een Vlaams vakblad.

Bibliografie

Anoniem. Spechten, liefhebbers van fruitmotcocons. *Fruitteelt* 2019/24 p. 4. USA boek op wildfarmalliance.org/birds. Davis University.

Dieter Blume. Die Buntspechte. Die neue Brehm-Bücherei Nr. 315, Druckerei der Werktätigen, Halle, 1968, 2 A. 112 pp.

Fred Hustings et al. Atlas van de Nederlandse broedvogels 1998-2000, Naturalis, KNNV, SOVON, Beek-Ubbergen, 2002, 584 pp.

Annemarie van Diepenbeek, Veldgids Diersporen Europa. 2019, eerste druk, KNNV, Zeist. 343 pp. Aanbevolen.

Speciale ladders voor het gebruik in hoogstambomen

In het artikel over de boerenboomgaard, geschreven door Peter de Pater, staat een stukje over de bijzondere fruitladders die in het Zuid-Hollandse dorp Lakerveld en omgeving werden gebruikt. Aanleiding om over de fruitladder te schrijven was zijn vergeefse poging om appels te plukken in de kroon van een grote sterappelboom. Na 20 sporten van de ladder kreeg hij “andere belangen” dan Sterappels en gaf de poging op. Een oude dorpsgenoot maakte de opmerking: “Als ze hier Sterappels willen plukken, zullen ze met een helikopter moeten komen.”

Het plukken van het fruit in de boerenboomgaard was geen gemakkelijke bezigheid, mede doordat de boerenboomgaard bestond uit hoogstambomen. Voor het plukken had men lange ladders (hier ‘leren’ genoemd) nodig. De lengte van ‘de leer’ werd niet in meters uitgedrukt maar in ‘sporten’. Elke sport was een trede en de afstand daartussen bedroeg over het

beroep logischerwijze bestaansrecht. Per jaar bouwde hij ongeveer 50 leren. De meeste daarvan waren leren tussen de 28 en 36 sporten. Voor de lange zijkanten werd Scandinavisch sparrenhout gebruikt. De platte sporten waren gemaakt van eikenhout en de achthoekige van grenenhout. Hij bouwde ook twee 50 sporters per jaar. En dan gaan we dus richting 14 meter. Wie nu zo’n leer gebruikt, krijgt natuurlijk de Arbodienst op zijn dak.

Ooit wilde ik een lange leer gebruiken bij het plukken van een oude sterappelboom, maar omdat ik binnen de eerste vijf meter geen takken tegenkwam om de leer op te laten leunen; was dat voor mij genoeg reden om de grond weer op te zoeken.

Doordat we thuis ook over de nodige hoogstambomen beschikten, hadden we ooit zo’n 30-sporter om al die oude fruitbomen te plukken. Deze leer was gebouwd door de Meerkerkse timmerman Gijs Grootendorst (1900-1975). Hij was gewoon zo’n ouderwetse dorpsstimmerman, die zijn vak verstond en die, net als zijn dorpsgenoot Jan van Peet, verstand had van alles wat met hout te maken heeft.

Bron

Peter de Pater. Geschiedenis van Lakerveld, deel 2. De boerenboomgaard. Kroniek van de Vereniging Historisch Lexmond en Hei- en Boeicop. 2006, nr 5.

Oude leer (fruitladder).

algemeen tussen de 20 en 23 cm. Voor ik dit allemaal ga uitleggen, is misschien deze foto van de indertijd bekende Lexmonder Ernst Spek een mooie inleiding. Ernst bezat ook een boomgaard in Lakerveld. Zoals op deze foto duidelijk te zien is, bestond deze leer uit een platte sport, twee achthoekige sporten en daarna weer een platte etc. Andere leren bestonden uit een platte en daarna drie achthoekige sporten.

Een 30-sporter was dus ongeveer 7.50 meter lang. Ooit heb ik met een 34-sporter Lemoenappels bij Eef van Dijk langs het kanaal geplukt. Het uitzicht was in ieder geval mooi. Het vervoer van een lange leer was soms ook niet gemakkelijk. Met de fiets en zo’n ding op de schouder, was dat toch moeilijk rijden. Een Lexmonder had de oplossing: gewoon je hoofd tussen de middelste sporten, en trappen maar. Gelukkig is de beste man nooit ergens tegenop gereden.

Een landelijk bekende lerenbouwer was de Termeier (inwoner van Ameide, red.) Willem Verheij. Doordat Ameide een rijke fruitteeltgeschiedenis heeft, had dit

Oude Sterappelboom.

Openbaar Fruit

In sommige steden zie je mooie bomen, in andere minder mooie. Maar bijna nooit zie je vruchtbomen. Ik heb wel eens bij een gemeente gevraagd waarom er geen fruitbomen in parken en plantsoenen worden geplant. Het antwoord was: het publiek zou het fruit maar gaan plukken. Tja, waar is fruit dan anders voor bedoeld?

Heel soms zie je wat eetbaars aan een boom in de stad. Midden op het drukke Keizer Karelplein, een rotonde in Nijmegen, ontdekte ik onlangs een paar mooie exemplaren van de zwarte walnoot, die vol noten hingen. Wel jammer dat de bomen voor voetgangers onbereikbaar zijn. Zebrapaden ontbreken op deze drukste rotonde van de stad en het rondrazende verkeer maakt oversteken tot een hachelijk avontuur. Als je de bomen goed wilt bekijken, zit er niets anders op dan veel rondjes rijden.

In Utrecht groeit een vijgenboom in een kademuur. Toen de muur werd gerestaureerd, is de boom gespaard. Ze hebben er met veel zorg omheen gerestaureerd. Dat valt te prijzen, maar met minder kosten

IJsselstein heeft een collectie van 2200 fruitbomen als openbaar groen.

en moeite hadden ze zo'n 500 meter verderop, in het stadsplantsoen, 100 vijgenboompjes kunnen planten. Maar nee, dat kan niet; het publiek zou het fruit eens gaan plukken...

Denk niet dat er op het platteland minder weerstand bestaat tegen het planten van fruitbomen in de publieke ruimte dan in de stad.

Een kennis van mij woont in een streek van het land waar vroeger stooferen langs de weg groeiden. Want ja, waarom zou je de wegberm niet benutten? Toen hij voorstelde die stooferenbomen terug te planten, brak er een storm van protest los: je zou eens een Gieser Wildeman of een Zoete Brederode op het dak van je auto krijgen.

In een tijd waarin men zich al ergert aan het poepje van een roodborstje op de motorkap, is het lastig zo'n project van de grond te krijgen. Maar mijn kennis hield vol; de perenbomen zijn volgroeid en het protest is geluwd.

In de stad zal het nog moeilijker zijn zoiets van de grond te krijgen. Fruitbomen langs de weg; ik zie ze voorlopig nog niet worden geplant. Er zijn in de stad

eenvoudigweg te veel autobezitters. Die willen geen fruit op hun dak.

Maar er zijn in steden gelukkig ook nog genoeg groene ruimtes waar geen auto's mogen komen: parken, bolwerken en plantsoenen. Ik zou zeggen: maak het stadsgroen productief. Weg met al die truttige sierboompjes, stop die maar in de allesbrander of de versnipperaar. Plant appels, peren, pruimen en kwetsen. Die bloeien mooi in het voorjaar en geven later, in de herfst, ook nog eens manden en tassen vol vruchten.

Personeel van de plantsoendienst stuur je op snoeicursus.

Kunnen ze ook nog eens een echt ambacht uitoefenen, in plaats van al dat ziellose maaien, vegen en schoffelen waarmee ze nu hun dagen vullen.

Maak van ieder park een boomgaard en van ieder plantsoen een wijngaard. Want ook druiven doen het goed in het microklimaat van de stad. Bovendien hoeft je in de stad nooit tegen schimmels met zwavel te spuiten: daar zorgt de uitstoot van het verkeer wel voor.

Romke van der Kaa

Bron:

www.defruitboogerd.nl/tekst_Openbaar_Fruit

Salix Boomzorg
onderhoud van boom en landschap

boomverzorging
snoeien fruitbomen
landschapsonderhoud
erfplanting

www.salixboomzorg.nl | 06 486 972 37

Verslag van de Markt van Melk en Honing op zaterdag 6 augustus 2022

De bekende markt over bijen en het milieu is terug op de Brink in Zuidlaren, de reden is bekend. Hetzelfde geldt voor de NPV die er stond in een gehuurde kraam, want de promotiecaravan is uitgezwaaid.

Het weer was perfect voor een markt - niet te warm en niet koud - en het bleef de hele dag droog, ondanks een donkergrijze wolk die gelukkig overdreef. De vereniging staat al meer dan tien jaar op deze markt met fruit van de Fruithof in Frederiksoord, de collectieboomgaard van de NPV. Willy Hollander had er 's woensdags zomerfruit geplukt om uit te stallen, de appels Perzikrode Zomerappel, Yellow Transparent, Rode Jopen, Suikerappel en Tydeman's Early Worcester. De geogste peren waren Beurré Giffard en Zomerbergamotte. Thuis had Willy de onderste laag van zijn vol hangende Noord-Hollandsche Suikerpeer geplukt – een kruiwagen vol en die in drie goed gevulde boodschappentassen meegenomen – en ondergetekende had Vroege Suikerrijpeertjes gehaald bij de burens. Fré Völling maakte de bemensing van de kraam compleet. De suikerperen deelden we uit aan het publiek. “Gratis stoofperen” stond er op een bordje dat commentaar van de bezoekers uitlokte: “Stoofperen in augustus? De Pondsperen zijn nog niet plukrijp!” We legden uit dat je zomerperen slecht kunt bewaren en dat er een prima manier is om er langer van te kunnen genieten. Je eet een gedeelte vers en stooft de rest en bewaart dit in schone en goed afgesloten potten tot later. In 2012 – we zijn zelfs langer dan tien jaar aanwezig geweest op deze markt – hadden we niet alleen heerlijke Rode Wangetjes bij ons, een zomerpeertje dat al bekend was in de 18de eeuw bij onze eerste pomoloog Johan H. Knoop, maar ook enkele bakjes rode, witte en zwarte bessen, geplukt in de Fruithof. In tien jaar tijd is de klimaatverandering hard gegaan, want rijpe bessen waren er eind juli al niet meer: gretige bezoekers en vrijwilligers van de Fruithof wisten er wel raad mee.

Er was weinig fruit om te determineren. Iemand bracht één onrijpe pruim mee. Helaas konden we diegene niet van dienst zijn wat betreft de vaststelling van het ras. Een vrouw liet een appel van een

boom in Kropswolde zien en zei dat het een Zijden Hemdje moest zijn. Deze appel wordt beschreven en afgebeeld in “De Nederlandsche Boomgaard” deel 1 Appels (1868) waarvan we een kopie bij ons hadden. De appel leek erg veel op Zijden Hempje; hij zal verder bestudeerd worden.

Tot onze tevredenheid waren de tassen met suikerperen aan het begin van de middag leeg. Nadat we het uitgestalde fruit ook weggegeven hadden, werd het tijd om in te pakken na een geslaagde dag met veel aanloop en interessante gesprekken over fruit.

Marianne van Lienden

Aanvullingen en verbeteringen

In de tekst over de Peperappel op pagina 27 van het zomernummer wordt gesteld dat de Peperappel voorkomt in twee collecties, maar dit moet er één meer zijn: hij is ook aangeplant in de boomgaard van Verhildersum in Leens (Gr.), boomnummer 98. Met dank aan Harry van der Laan voor zijn aanvulling.

De POMologische Vereniging Noord-Holland (POM NH) meldt dat ouder 1 van de Peperappel niet Nonpareil is, maar Reinette Franche. De afstamming is bekend geworden na een DNA-onderzoek van Nederlandse appelcollecties. De herkomst van Reinette Franche is zeer waarschijnlijk Frankrijk. Elke op DNA onderzochte vrucht krijgt een unieke code, de MUNQ-code (Malus UNIQue- genotypecode voor het groeperen van appelaanwinsten die overeenkomen met een uniek genotypisch profiel). Het onderzoeksinstituut INRAE in

Angers (Frankrijk) geeft geen MUNQ-code voor “Peperappel”, maar wel negen verschillende MUNQ-codes voor “Reinette Franche”. Er komen dus negen verschillende appels met de naam Reinette Franche voor. Het omgekeerde bestaat ook: soms worden verschillende namen gebruikt voor één accessie (boom).

Er is ook gekeken naar de DNA-resultaten van de Nationale Appel Collectie in Groot-Brittannië (NFC, Brogdale) en daarin is de Peperappel, net als in Frankrijk, afwezig.

De conclusie is dan ook dat de vraag welke accessie ouder 1 van de Peperappel is, nog niet afdoende beantwoord is.

Nog een aanvulling van POM NH: een uiterlijk kenmerk van deze appel is ook de afgeplatte vorm aan de kelk.

Peren, gebruik en toepassing

De redactie gaf me de tip om eens iemand van de NPV op te zoeken die veel afweet van het koken met peren. Zo gezegd, zo gedaan. Deze persoon (hij wil niet met zijn naam in het blad) nam me mee naar een kamer die helemaal volgestouwd was met boeken. Een groot glas eau de vie de poire stond al voor me klaar. Omdat het gesprek lang geduurd heeft, vat ik het hier samen. De bronvermeldingen laat ik achterwege, want het gaat tenslotte om het culinaire aspect van de peer.

De verwarring over peren is groot. Dat begon al bij Linnaeus (1707-1778) die de planten naargelang het aantal meeldraden in 24 klassen indeelde, en daarna verder in orden. Het geslacht *Pyrus* werd ingedeeld bij de familie van de Rosaceae, de appels. Tot in de 19e eeuw was ook de *Sorbus*-familie (lijsterbes) bij de peren ingedeeld. Volgens onderzoekers heerst er totale taxonomische anarchie en de DNA-sequentie heeft het probleem waarschijnlijk alleen maar groter gemaakt. De sadistische cladistiek – een systematische manier om relaties tussen organismen te bestuderen die veel met stambomen werkt – heeft de taxonomische indeling evenmin gemakkelijker gemaakt. Er is ook vastgesteld dat vruchtherkenning bij peren met behulp van rasbeschrijvingen zeer onnauwkeurig is. De hoop was gevestigd op DNA-onderzoek. Intussen hebben Turkse en Chinese onderzoekers vastgesteld dat dit ook niet tot betrouwbare resultaten leidt. Dus blijft de pomoloog met in de ene hand een peer en in de andere hand een boek over peren staan.

Er is blijkbaar nog iets aan de hand met de peren. J.H. Knoop schreef zijn "Pomologia", de eerste voor zijn tijd gedetailleerde beschrijving van fruit circa 1760. In 1700 waren peren in de dagelijkse voeding overal al vervangen door aardappelen. Het belangrijkste gebruik van de peer was dus al vroeg in onbruik geraakt. Het eten van peren, hoe ging dat lang geleden? Vanaf juni kun je in stoofpotten met wortels peren gebruiken in plaats van aardappelen. Ik kreeg boeken te zien met recepten uit de Romeinse tijd en uit de tijd van Karel de Grote. Je kunt stoofperen net als aardappelen het hele jaar door bewaren. Ze werden vroeger door de zon gedroogd en in zand of turf gelegd en dan waren ze volgend jaar juni nog goed te gebruiken. De man had het verschillende keren geprobeerd en vertelde dat bewaren in potgrond ook heel goed gaat. Maar dan blijft er nog een heel gat, zei ik. Je kunt onrijpe peren al gebruiken in de keuken, was zijn antwoord. Waarom zijn de mensen in 1700 dan gestopt met peren als hoofdmaaltijd, vraag je je af. Daarop is geen afdoend antwoord te geven.

Er is echter het verhaal van een dominee in Bretagne die aardappelen wilde promoten. Hongersnood was een regelmatig verschijnsel in die tijd. Als je aardappelen poot, heb je drie maanden later eten. Als je een oud perenras plant, duurt het zo maar tien jaar tot de eerste vruchten verschijnen. Toch is eten van peren lang de gewoonte gebleven, bijvoorbeeld bij Van der Reest op Urk aten ze tot 1970 ieder dag peren bij het warme eten. Ook in de Betuwe was dat het geval. Ik kreeg een paar recepten, onder andere uit het oude Friese rijk Magna Frisia van koning Radboud.

Voor de Frankentijd woonden de Friezen op terpen en wierden van de Schelde in Zeeland tot Bremen in Noord-Duitsland.

Ost Friesische Birnensuppe

Ingrediënten

- 500 gram stoofperen of onrijpe peren
- Een stuk bleekselderie
- 1 ui
- Takje rozemarijn
- Beetje bloem en wat boter
- Water met wat soepgroenten en zout (bouillon)
- Kookroom
- Wat plakjes spek of bacon, krokant gebakken, naar keuze
- Zout, peper, nootmuskaat naar smaak

Bereiding

Snipper de ui en bleekselderij en fruit ze in de boter. Bestuif met bloem en blus af met de bouillon. Verwijder het klokhuis van de peren, hak ze grof en voeg ze toe aan de bouillon met het takje rozemarijn. Laat nu ongeveer 20 minuten sudderen op middelhoog vuur. Verwijder vervolgens de rozemarijn en gebruik de staafmixer om een egale consistentie te krijgen. Voeg nu de kookroom toe en breng kort aan de kook. Laat de soep onder af en toe roeren op laag vuur goed warm worden. Bak intussen de bacon krokant. Breng de soep op smaak met peper, zout en nootmuskaat. Schenk de soep op de borden en voeg voor elke portie een plakje krokante bacon toe. Garneer de soep naar keuze met wat perenpartjes (besprenkeld met citroensap worden ze niet bruin!), het rozemarijntakje of een beetje peterselie, handel een beetje naar eigen inzicht.

Op het internet staan onder Friesische Birnensuppe nog een aantal varianten, ook heel moderne, want het is een nog steeds levend gerecht.

West-Friese Ketelkost

De uit West-Friesland afkomstige ketelkost werd vroeger klaargemaakt in een grote ketel, vandaar de naam, en was bedoeld als stevige winterkost, gemaakt met een rijke keuze aan ingrediënten, zoals appels, peren, kool en pekelvlees. Ook hier is het recept een leidraad, geen voorschrift.

Benodigheden (voor 4 personen)

- 125 g gort
- 225 g gedroogde groene erwten
- 8 stoofperen
- 4 plakken pekelvlees (125 gram per plak)
- 8 zoete appeltjes
- 2 kleine groene kooltjes
- 100 g roomboter

Bereiding

Was gort en groene erwten en laat ze apart een nacht in water weken. Was de volgende dag de stoofperen en boor het klokhuis eruit. Zet de peren in een pan met zoveel water, dat deze onderstaan. Breng ze aan de kook en laat deze circa 1,5 uur op een laag pitje pruttelen. Vul een linnen zakje tot de helft met geweekte gort en een ander zakje met de erwten. Doe deze zakjes met het pekelvlees bij de peren. Laat alles dan nog een uurtje zacht doorkoken. Schil de appeltjes, snijd ze in vieren en verwijder de klokhuisen. Was de kooltjes en wind er een touwtje om. Doe alles in de grote pan met de overige ingrediënten en laat nog eens 30 minuten op een laag pitje doorkoken. In plaats van pekelvlees kun je ook runderklapstuk gebruiken dat je inwrijft met zout en een nacht laat staan.

Dit recept voor een perendessert maakt het diner compleet. Dit is beroemd geworden: Belle Hélène. Dit klassieke nagerecht is in 1864 bedacht door de beroemde chef-kok Auguste Escoffier. Het is vernoemd naar de opera La belle Hélène van Jacques Offenbach. Ik geef een eenvoudige versie uit 1920.

Peren met chocolade glazuur

Voor 4 personen

Ingrediënten

- 4 rijpe handperen
- 100 gram boter
- 200 gram pure chocolade

Bereiding

De peren schillen, maar de steel eraan laten zitten.

De chocolade wordt met een klontje boter vloeibaar gemaakt, waartoe u het pannetje met de chocolade weer in een andere pan met heet water plaatst (au bain-marie). U roert nu net zo lang tot de chocolade volkomen vloeibaar is. Wanneer u de chocolade direct op het vuur zou zetten, zou u groot gevaar lopen dat ze dadelijk zou aanbranden.

De peren worden nu in de chocolade gedompeld en op een plankje gezet, waarna de chocolade stolt.

Bron: Delpher 1920 Datum: 2020-2-9.

Gijs Perenboom (naam bekend bij de redactie)

VRUCHTBOMEN EN KLEINFRUIT

Biologisch - dynamische
KWEKERIJ
DE VROLIJKE NOOT

Oosterbutenweg 2
8251 GH Wapserveen
tel. 0521 - 321 580
www.devrolijkenoot.nl

NL_BIO-01
skal 6148

verkoop van november tot mei
op vrijdag en zaterdag van 9:00 tot 17:00 uur.
Overige dagen op afspraak

Roel Huistra ecologisch hovenier

**aanleg en onderhoud van
boomgaarden en boerenerven**
Zeerijp (GR) 06-13505045
rmhuistra@gmail.com

Goud voor groen

- 🍏 Tuinontwerp
- 🍏 Tuinaanleg
- 🍏 Bestrating
- 🍏 Tuinonderhoud
- 🍏 Boomverzorging
- 🍏 Vijveraanleg
- 🍏 Houtbouw

VRUCHTBOOMKWEKERIJ HOVENIERSBEDRIJF AUKE KLEEFSTRA

- grootste sortiment vruchtbomen van Nederland
- alles voor uw eetbare tuin
- projecten stadslandbouw en -boomgaarden
- vakkundig advies, aanplant en snoeiwerk

Bezoekadressen:

Fryslân:
Boskwei 3 (Bosweg)
9262 SX Sumar

Zuid-Holland:
Floreslaan 3
3131 NA Vlaardingen

Voor openingstijden en meer informatie:

WWW.VRUCHTBOOM.NL

**Boomkwekerij
ten Elsen**

Wij kweken duurzaam met
milieukeur en onder skal

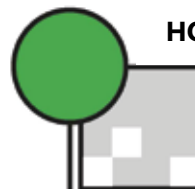

Gespecialiseerd in:

- > Vele soorten fruitbomen
- > Erf- en landschapsbeplanting
- > Aanleg en onderhoud van boomgaarden en landschapstuinen

Bezoek www.tenelsen.nl
voor meer informatie

Kempersdijk 50, 7161 RG Neede
0545 - 293 065 / 0612 - 239 168
info@tenelsen.nl
www.tenelsen.nl

HOVENIERS & BESTRATINGSBEDRIJF

H.W. Mollema BV

Tel. 0598 431135

www.hwmollema.nl

NPV website

NPV op FaceBook